A¶OKRIF

Irodalmi Folyóirat 2026. tavasz
XIX. évfolyam 1. szám

APOKRIF

Irodalmi folyóirat
megjelenik negyedévente
XIX. évfolyam, 1. szám
2026. *tavasz*

Főszerkesztő
Nyerges Gábor Ádám

Főszerkesztő-helyettes
Molnár A. Aliz (*tördelés, Apokrif Online*)

Szerkesztők
Kerber Balázs (*vers*)
Mizsur Dániel (*próza*)
Taródi Luca (*próza*)
Dénes Gergő (*kritika, korrektúra*)
Veress Dániel (*kép*)
Tamás Péter (*műfordítás*)

„egy kortalan varázsló"

•

Szerkesztőség
1052 Budapest, Vitkovics Mihály u. 7. IV/1
Tel.: (1) 951 8518; (30) 876 1473
apokriflap@gmail.com

http://www.apokrifonline.com

Felelős kiadók
Palimpszeszt Kulturális Alapítvány, Szófa Irodalom Bt.

Nyomda
Könyvpont Nyomda Kft.
Felelős vezető: Gembela Zsolt

A folyóirat emblémája Hlatki Dorottya munkája.

Copyright © 2026 *Az Apokrif 2026/1. számának szerzői és szerkesztői*

Megjelenik 250 példányban; az egyes példány ára 900 Ft
ISSN 2060-3207

FZ70

7 **Fráter Zoltán**
Sziráky-látogatások

14 **Reichert Gábor**
Aranykori töredékek

.

19 *(szerk. megj. az összeállításhoz)*

.

26 **Bödecs László**
Költözködő

27 **Csabai Máté**
Legfelső emelet

31 **Dénes Gergő**
Hetven év beszélgetés

36 **Fehér Renátó**
Szilveszter minden időben

37 **Halmi Tibor**
rókanyomok a sivatagban

40 **Kemény István**
A boldogság akusztikája

44 **Kosztolánczy Tibor**
Ügyeletes írnok

52 **Nyerges Gábor Ádám**
Búcsúzkodásaink (zanzás) története

54 **Mizsur Dániel**
Beljebb vagyunk

56 **Palágyi R. László**
Átkos

69 **Petőcz András**
Chaos és káosz

74 **Stolcz Ádám**
A szakáccsá lett alkimista tiszteletlen ódája mesteréhez

77 **Szőllőssy Balázs**
Fél három

79 **Tamás Péter**
Találkozás egy régi baráttal

82 **Wirth Imre**
Bocsánatért esedezve a bánattól

.

84 **Smid Róbert**
Függőháló – Fráter Zoltán irodalomtörténet-szemléletéről

¶

A borítón **Brunszkó László** digitális illusztrációja:
A Nyugat a Műhelyben.

„*Január 27.*
Szerkesztőségi értekezlet és visszatérésem nyilvános, kedélyes ünneplése a Nyitott műhelyben, képszerkesztőnk szatmári pálinkája izzítja az estét, megint itthon vagyok, megérkeztem, gondolom magamban, végignézek az önfeledten zakatoló társaságon, mi lenne velem nélkületek."

(Fráter Zoltán: *Egymondat*, *Pannon Tükör*, 2019/5.)

Fráter Zoltán

Sziráky-látogatások

(*dokumentum*, beszélgetés Sziráky Judithtal Nyáry Pál utcai lakásán, 1984. október 13-án)

És ha az ember hosszabb ideje nem írt, pláne én, alkatomnál fogva, nem igaz az, hogy keveset ír. Ez az alkat, aki én vagyok, ez nem tud többet írni. Ez nem úgy van, hogy leül, és elkezd írni. Ez, amíg elszánja magát egy novella megírására, hogy ezt meg akarja írni, az két hónapig forgatja a fejében, hogy leüljön-e megírni vagy ne üljön le megírni. Aztán, mikor végre leült megírni egy 70 oldalas kisregényt, az három év. Ez nem írói alkat. Ezt én állítom, hogy én nem vagyok írói alkat. Egy író minden körülmények között ír. Jót, rosszat, vegyesen. Nekem Osvát annyiban van állandóan a hátam mögött és szemem előtt, hogy én igyekszem valahogy a selejtet kikerülni. (…) És amikor a kritikusok megjegyzik, hogy milyen kár, hogy ez az író olyan keveset ír! Szerintem én rengeteget írtam, és nagyon sokat írok. Hogyha egy nap eltelik úgy, hogy négyórai munkával van egy oldalam, amit másnap nem kell kihúzni – mert az is van, hogy van egy oldal, és akkor nem érdemes… csak egy példát mondok, írtam az *Özvegyek glóriával* című kisregényt. A 38. oldalig jutottam, a kisregény 75 oldalra sikerült. Eljutottam a 38. oldalig, és bejön egy író barátom, és azt mondja: tegnap is 38 oldal volt itt, belenéztem a gépbe, mit csinál? Mondom neki: nem tudok kivinni valakit egy kertből. Hogyhogy nem tudja kivinni a kertből? Mondom: úgy, hogy nem tudom. Megálltam, nem tudom, hogy megy ki ez ebből a kertből. Hát ezt érteni se lehet tulajdonképpen. Én értettem egyedül, hogy nem tudom, mit csináljak. (…) Na, végre egy napon valahol vagyok társaságban, mondom: bocsánat, én most szeretnék mindjárt hazamenni.

Azt mondja: hogyhogy, nem érzi magát… De, nagyon jól érzem magam, de nekem borzasztó fontos dolgom van otthon. Hazajöttem, és kivittem a nőt a kertből. Ugye? És mit kell csinálni? Semmiben nem állt a kivitel. Még egy mondatban sem, mert az teljesen felesleges volna, csak annyi, hogy a nő, akihez beszélnek, annak a kastélynak a tulajdonosnője egy kertésszel beszél, és az legyint, és úgy megy el a nő. Mert nem is áll szóba. És az alkat olyan, hogy nem is tud szóba állni. És ha itten feleselés van, szószaporítás van és dialóg van – akkor ez a novella leesett. Így pedig a nő – karakterénél fogva – legyint, akkor ez a nő nem én vagyok, mert én tudom tovább folytatni a párbeszédet, a nő az képtelen. És én ezt éreztem, hogy ezt nem tudom másképp megcsinálni, csak így, hogy tulajdonképpen ne történjen semmi. Ez legyint, és bemegy ott tovább, és megy föl a lépcsőkön ellenőrizni a saját kastélyát, amiből kirakták. Ugye.

(*vallomás*, Judith „néni")
Ha tudná, Judith kérem, hogy az írásképtelenség, vagy mondjuk így: a lassú írás, fejben írás mennyire igaz a Magáról szóló emlékeimmel kapcsolatban! Eleinte – jó negyedszázada – ha nem is nagymonográfiában, de egy kis életrajzi könyvben mindenképpen szerettem volna megörökíteni az ön ismeretségében töltött életem mesés korszakát, támaszkodva nem csupán magnóra rögzített, „hivatalos" beszélgetéseinkre, hanem az interjú lezárása után évekig fennmaradt barátságunk történéseire is. A kötetből persze nem lett semmi, s időközben magam is csökkentettem elképzeléseimet, vegyítve elemzést és emlékeimet, évekig egy szép esszé terve lebegett szemem előtt. Aztán már megelégedtem volna egy hangulatos, figyelmet keltő cikkel, de azt sem tudtam elkezdeni, míg hajdani lelkesedésem eme vallomásos bejegyzéssé apadt.

„Ha te Osváttal foglalkozol, fel kell keresned Sziráky Judith írónőt, aki valószínűleg Osvát utolsó kedvese és felfedezettje

volt" – fogott el közös egyetemi szobánkban Sz. M. professzor úr. „Itt lakik nem messze, a pontos címet, telefonszámot az Írószövetségtől megtudod." Az ötlet már csak azért is jól jött, mert nem sokkal előbb K. L., az Irodalmi Múzeum Hangtárának osztályvezetője (némi keresetkiegészítési célzattal is) megbízott írói interjúk készítésével, segítségül társítva hozzám fiatal munkatársnőjét, későbbi feleségemet. A Hangtárból felhívtuk Sziráky belvárosi lakását. „Már nyilatkoztam", hangzott a megfellebbezhetetlen válasz, mire röviden körvonalaztuk, hogy ezúttal nem nyilatkozatról, hanem nagyobb dologról, egész életműinterjúról lenne szó. „Jöjjenek a jövő héten, szombat délután háromkor". Kicsit bosszantott, hogy oda a szombat délután, de hát nincs mit tenni, ha akkor ér rá, nem kezdhetjük mindjárt alkudozással. A megbeszélt időben csöngettünk az ötödik emeleten. Alig vártam, hogy lássam végre első interjúalanyunkat. Nem szerepelt a nyilvánosság előtt, sem rendezvényeken, sem a tévében, könyve több mint tíz éve jelent meg, azóta olvasóival nem találkozott. Kissé zord novellái alapján magas, szikár hölgynek képzeltem, tizenkilencedik századi frizurával, romantikus fekete ruhában, hosszú gyöngysorral a nyakán. Igen, a dús füzér feltétlenül kellett a magamban festegetett képhez, az írónői megjelenés elhagyhatatlan kellékének véltem.

Alacsony, szigorú tekintetű, mégis kedélyesnek tűnő hölgy nyitott ajtót, nyilván a házvezetőnő. Úgy látszik, itt komorna is van, ilyen jól megy, gondoltam irigykedve. „A Petőfi Irodalmi Múzeumból jöttünk". „Sziráky Judith vagyok", szólt a háziasszony. „Jöjjenek be." Egyik ámulatból a másikba estünk. A lakás kellemes, egyterű garzon benyomását keltette, noha a nappaliból félig-meddig látszott egy kisebb szoba, az lehetett a háló. (Jóval később derült ki, hogy hol a konyha és a fürdőszoba, és az is, hogy úgynevezett cselédszoba is van, vagyis egyáltalán nem olyan kicsi a lakás.) Mindenhol könyv, rengeteg könyv, és az összes bútor egységes, fehér színben. Az első beszélgetés elég

hosszúra sikerült. A kezdés kicsit hivatalos, talán túlzottan is összeszedett volt, Judith „néni" – ő ajánlotta ezt a megszólítást – érezhetően készült élete elmondására. A beszélgetés – és a rögzített összes többi is – meghallgatható a PIM Médiatárában, hja, örökbecsű, de talán egyszer érdemes volna közölni valahol. Mert itt elsősorban a fel nem vett mondatokról szeretnék beszámolni, az úgynevezett „magnószünetek" idején elhangzott megjegyzésekről. Volt ezekből bőven, Judith „néni" legyintésére megálltunk, amikor elfáradt vagy olyasmi jutott eszébe, amit nem akart a halhatatlanságra hagyni. A szünet sokszor elhúzódott, mivel gyakran süteményezésbe és ginkortyolásba torkollott. Lassanként Judith „néni" már nem zord havasi fenyőként állt előttünk, hanem – úgy látszik, megszokott és megszeretett minket – kedves és jó humorú nagynéniként, aki nem mellesleg kiváló vendéglátónak bizonyult. Süteménykülönlegességei közül, amelyeket egyenesen miattunk, nekünk készített, kiemelendő a macskanadrág elnevezésű, többrétegű édesség, nem győztünk betelni vele a rendkívül finom aromát árasztó, már-már kötelező, de inkább magától értetődő kávézás után. Az alapanyagokat – liszt, vaj, mák, tojás, cukor, lekvár stb. – nagy adagokban vásárolta a húsz méterre fekvő sarki közértben, de ne higgyük ám, hogy ő cipekedett volna. (Annyi súlyt nem is bírt volna el.) Megfizette az egyik tenyeres-talpas bolti dolgozót, aki egyszerre felhozta az egész csomagot a régi világból itt maradt, különös úrinő kedvéért. Volt is nagy csodálkozás, amikor a cipekedő a könyvekkel teli nappaliba bekukkantott. „Ezt mind olvasni tetszett?" – álmélkodott a sűrűn megrakott polcok láttán. „Sőt, nem egyet írtam is" – válaszolta a rejtélyes vásárló, mire a hordár egy elnyújtott „Óóó"-val kihátrált a lakásból. Ilyen és ehhez hasonló történetekkel szórakoztatott minket, aztán egy idő után már csak engem, hiszen a felvételeket befejeztük. Azóta sajnos magánbeszélgetéseink többségének tartalmát alaposan elfeledtem, épp azokat a tör-

téneteket, „beszólásokat”, amelyekre majdani szép esszémet alapozni kívántam. Annyi bizonyos, hogy találkozásainkból mindenféle feszélyezettség, fölösleges udvariaskodás eltűnt, a kölcsönös tisztelet azonban csak erősödött. Egy késő őszi délután, amikor már egyre korábban sötétedett, a kanapén ültünk. „Na, én megyek”, jelentettem be távozásomat, mire Judith „néni” értetlenül kérdezte: „Máris? Miért?” „Már sötétedik, mindjárt este lesz.” „Igen, és jönnek a mumusok. Maradjon még, Zolikám.” Kicsit maradtam még. Ez volt az első és utolsó alkalom, hogy marasztalt. Éreztem, hogy nem önző okokból teszi, nem azért, mert nem akar egyedül maradni, hanem azért, mintha tudná, hogy nekem lesz jobb, ha maradok még. Úgy is lett. Otthon tárt kapu, kis csődület a ház előtt, egy órája tűzriadó volt, a mi szintünkön, a félemeleten támadt tűz, a gázvezeték közelében. Mindenkit kitereltek a lakásokból, családom délután óta szerencsére máshol töltötte az időt. Nem tudom, hamarjában mit hoztam, mit mentettem volna ki, ha a robbanásveszély miatt azonnal el kellett volna hagynom a lakást. Később érkezve azonban megúsztam a riadalmat, már viszonylag nyugodt esténk volt. Látogatásaimba – zavaros időket éltünk – néha beszivárgott a politika, főleg amikor emlékedni kezdtek az árak. A tojás 1,80 Ft-ról 2,80 Ft-ra nőtt (csak körülbelüli összegre emlékszem), ezen nem győztünk sopánkodni. „Várjon, Zolikám, majd ha öt forint lesz a tojás”, jósolta Judith „néni”, alaposan bele is borzongtunk, de persze arról, ami évekkel később bekövetkezett, sejtelmünk sem lehetett.

Számos délutánt töltöttünk beszélgetve, ginezve, kávézva, süteményezve. Volt, hogy az ajtó előtt állva zongoraszót hallottam, s kérdésemre Judith „néni” bevallotta, hogy ő játszott. A fehérre festett bútorok faanyaga még a máramarosi erdőkből származott, ahol az édesapja királyi főerdészként sajátjaként vigyázta, gondozta a területet, a fizetés mellé bizonyos mennyiségű illetményfa is járt. „Tudja, milyen érzés a saját erdejé-

ben lakni, Zolikám?" Honnan tudtam volna, szüleim a falu határában bérbe adott „pedagógusföldek" után egy szekér csöves kukoricát kaptak minden ősszel. Meghitt hangulatban üldögéltünk, ismét a gyerekkoromról beszéltem, a kertről, ahol apám jóvoltából paprika, paradicsom, saláta, uborka, krumpli termett. És a széljárástól függően, vadon nőtt a kapor, abból anyám isteni mártást tudott csinálni, mindennél jobban imádtam. Hatalmas sikerem volt, amikor a kertbe lépve beleszippantottam a levegőbe, és átszellemült arccal mondtam: „Mennyi kaporszósz!" Kissé lehangoltan tettem hozzá, hogy azóta sem ettem olyan jót, különösen, hogy anyám valahogy elfelejtette ezt az egyszerű ételt, nyugdíjas éveiben ínyenceknek való fogásokat kezdett alkotni. Igaz, valamiért én sem követeltem a kaprot.

Egyik nap dél körül csörög a telefon. (Régi, vonalas, tárcsás, fekete készülék.) „Halló, Zolikám, a múltkor mondta, hogy szereti a kaporszószt. Csináltam két adagot, marhahússal, át tudna jönni?" Álltam a kihívás elé, azonnal átmentem. A konyhából nyíló cselédszoba most étkezőül szolgált, Judith „néni" már meg is terített. Jó kedvvel láttunk hozzá az ebédhez, az étel fejedelmi volt, bennem gyermekkori ízek keltek életre. Sziráky ebéd közben – nevezzük így – háztartási anekdotákkal szórakoztatott, olaszországi főzési trükkökkel, avagy hogyan instruálta időről időre változó alkalmi szakácsnőit. Megkérdeztem, mennyire jártas az olasz nyelvben, ami némi pimaszságot rejtett magában, hiszen jól tudtam, egész könyveket fordított olaszból, többek közt Gianni Rodari számomra is kedves műveit. Persze egészen más idegen környezetben társalogni, mint írott szöveget tolmácsolni, s az én kérdésem az itáliai tapasztalatokra irányult. „Úgy volt az, Zolikám, hogy bármikor kiutaztam, nyomban át tudtam állni az olaszra. Aztán eltelt odakint néhány hónap, az utóbbi időkben néhány hét, és éreztem, hogy összekeverednek a dolgok, nem jutnak eszembe a megfelelő szavak. Akkor gyorsan hazajöttem." Amikor legközelebb meglátogattam, lelkendezve

mesélte, hogy orvosnál járt, és képzeljem, kiderült, hogy a tüdőgyógyász máramarosszigeti származású. „Mindenki máramarosi, Zolikám." Sőt, meglehet, gyerekkori ismerősök, de annyi bizonyos, hogy a főorvos úr beleszeretett, legalábbis vonzódik hozzá, hiszen az első röntgenfelvétel után pár nappal felhívta, hogy újra akarja fényképezni a sötétkamrában. „Ez határozottan jó jel, nem gondolja?" „Hogyne", válaszoltam, mert a nyilvánvaló flört mellett magam csak valamiféle rutinellenőrzésre gondoltam. Rossz érzésem akkor támadt, amikor telefonon („Itt Sziráky") azt kérte, hogy szerezzek egy példányt a néhány éve megjelent kötetéből, *Az asszony és a folyó*ból, átnyújtaná a szerelmes doktor bácsinak. Némi utánjárással szereztem is, és készültem arra, hogy elvigyem hozzá. Csakhogy kinyitom az újságot, és döbbenten olvasom a hírt: súlyos betegség után meghalt Sziráky Judith. Nem emlékszem, mire gondoltam, nem emlékszem, gondoltam-e valamire egyáltalán. Nem tudtam elhinni, hogy nincs többé, és most már sohasem mehetek hozzá a Nyáry Pál utcába.

A pesti Belváros patinás része az Irányi utca, amelynek 27. számú háza a Cukor utca és Irányi utca sarkán álló épület, ott laktunk a nyolcvanas-kilencvenes években. Akár az Irányiból a Veres Pálné utca felé, akár a Cukor utcán indultam el, perceken belül a Nyáry Pál utcában voltam, Sziráky lakásán. Akkor nem is láttam át, és főleg nem is gondoltam bele, hogy „földrajzilag" szinte szomszédok vagyunk. Milyen közel voltunk egymáshoz! Istenem, milyen közel.

(Részlet az *Elképzelt aranykorom* című esszéregényből)

Reichert Gábor

Aranykori töredékek

Fráter Zoltán: Elképzelt aranykorom. *Magyar Irodalomtörténeti Társaság, Budapest, 2026.*

A most hetvenéves Fráter Zoltán életművében visszatérő elem az önleértékelés jellegzetes mozzanata. Nevezzük *Fráter Zoltán-i understatement*nek, rövidítve FZU-nak. Ennek egyik leggyakoribb formája az „esszéisztikus" jelző speciális, némiképp mentegetőző használata: mintha előre csillapítani akarná az olvasói várakozásokat, vagy mintha elébe akarna vágni az esetleges későbbi kifogásoknak, írásait gyakran nevezi *esszéisztikus*nak. Néhány példa, amelyeket egy hevenyészett Google-keresés dobott elém, de a Fráter-könyveket és -folyóirat-publikációkat alaposabban átnézve számtalan hasonlóra bukkanhatnánk: „Nem esztétikai olvasat vagy irodalomtörténeti elemzés a célja az *Aranysárkány*ról szóló esszéisztikus észrevételeimnek" – írja az *Irodalmi Magazin* Kosztolányi-számában közölt dolgozata bevezetőjében (mellesleg a lapszám egyik legizgalmasabb szövegében). „Talán mégsem lesz haszontalan, ha az eredeti tizenkét novellát legalább esszéisztikus megközelítéssel tüzetesebb vizsgálat alá vonjuk" – olvasható a Móricz *Hét krajcár*járól szóló tanulmányában. „Előrebocsátom, hogy esszéisztikus vizsgálódásaimat nem az elmarasztalás szándéka vezérli" – vág bele A *Tenkes kapitánya* című tévésorozat és a *Rákóczi hadnagya* című film elemzésébe, amely a legújabb kötetnek, a 2026-ban megjelent *Elképzelt aranykorom*nak is a részét képezi.

Az FZU különböző variánsai ez utóbbi könyvben – beszédes alcíme szerint: *esszéregény* – is megtalálhatóak: az elbeszélő egy ponton „egyetlen életmű mellett kikötni nem tudó, »szétszórt« irodalomtörténész"-nek nevezi főhősét, aki ahelyett,

hogy elköteleződött volna egy körültekintően kiválasztott téma vagy szerző mellett, könyveket és/vagy tanulmányokat (esszéket!) szentelt Ady Endrének, Babits Mihálynak, Karinthy Frigyesnek, Kosztolányi Dezsőnek, Krúdy Gyulának, Osvát Ernőnek, Sziráky Judithnak, Tersánszky Józsi Jenőnek, Áprily Lajosnak – a sort még folytathatnánk. Tehát úgymond „szétszórta" a figyelmét és a tehetségét, nem lett belőle „igazi" tudós. Hamisítatlan – és, ha szabad egy személyes megjegyzést tennem, megrázóan szép – FZU olvasható a kötet hátlapján is: „Szerettem volna regényt írni. El is kezdtem, de kiderült, hogy nem tudok élni az utolsó eséllyel sem. Ezt írtam meg."

Adná magát a lehetőség, hogy a szerzőről és az új könyvéről szóló méltatásomban az FZU indokolatlansága mellett érveljek, például így: „Az esszé semmivel sem alávalóbb műfaj az irodalomtörténeti tanulmánynál, sőt manapság az megy ritkaságszámba, ha valaki szakszerűen, de olvasmányos stílusban képes nyilatkozni irodalmi kérdésekben." Vagy így: „Hogy nevezhetnénk szétszórtnak olyasvalakit, aki negyven év egyetemi oktatás mellett több tucatnyi könyvet írt, szerkesztett, rendezett sajtó alá?" Esetleg így: „Akkor mi az *Elképzelt aranykorom*, ha nem regény?" Mégsem próbálkozom ezzel, mert – és ez a legfőbb állításom – az FZU nem egyszerű manír vagy taktikai elem, hanem mindennek az alapja, egy apró motívumban összpontosuló életprobléma, amely az új könyv minden sorát áthatja. Az *Elképzelt aranykorom* egy haldokló (vagyis, ahogy a regény utolsó oldalain alakot ölt előttünk, tulajdonnevesített alakban, nagy kezdőbetűvel: Haldokló) végső, töredékes számvetése. Érdemes hangsúlyozni itt is (mint oly sok helyen a Fráter-életműben) a töredékesség jelentőségét: naplójegyzetek, visszaemlékezések, esszék, regényrészletek, gyerekkori szárnypróbálgatások, talált dokumentumok egymás mellé illesztése teszi ki a könyvet, amely a végére úgy rendeződik egységes szerkezetté, hogy közben mégis megtartja jellegadó töredékességét.

Az FZU mögött felismerhető kétely éppen a töredékkel, a „szétszórtsággal", vagy másképp fogalmazva: a szétaprózódással van kapcsolatban, ami az *Elképzelt aranykorom*ban formaproblémává is válik. Elérhető-e a vágyott regény az életút különböző szakaszaiban keletkezett (a legkorábbi és a legkésőbbi szövegdarabok megírása között bő fél évszázad telt el!), rövidebb-hosszabb részletek összeillesztésével? Kitágítva a kérdés hatókörét: létrejöhet-e életmű töredékekből, vagy elvesztegetett idő a Nagy Témák, a Végső Kérdések kutatását fegyelmezetlen szellemi kalandozásokkal és – hogy Fráter Zoltán egy híres tanítványát, Térey Jánost idézzem – „megélhetési bűnözésből" elkövetett irodalmi aprómunkákkal megszakítani?

Nem tagadhatom, hogy ez a kérdés engem is évek óta nyomaszt, ahogy valószínűleg sokunkat ebben a szakmában: az oktatói-kutatói lét magas szabadságfoka, az érte kapott anyagi ellenszolgáltatás alacsony vásárlóértéke, a tisztes polgári élet (egy másik híres Fráter-tanítványt idézve: *Család*, *gyerekek*, *autó*) és az önkifejezés együttes igénye alkattól és lehetőségektől függően különböző életstratégiákat eredményeznek. Az évek során egyre erősödött bennem az érzés, hogy kevés mesterem közül Zolihoz állok a legközelebb ebben a tekintetben: talán némiképp hasonló származásunk, talán hasonló alkatunk és gondolkodásunk okán, mindenesetre eljutottam odáig, hogy az életem alakulását – néha a magam számára is észrevétlenül – lépten-nyomon Zoliéhoz hasonlítom. „Mit csinált Zoli, amikor annyi idős volt, mint én most?" „Hány évesen írta a második könyvét?" „Hogy jutott ideje a tanítás mellett ennyi mindent megírni, szerkeszteni?" „Hogyan tudott mindezek mellett a gyerekeivel is időt tölteni?" (Akárcsak neki, nekem is egy fiam és egy lányom van, ez is sokszor eszembe jut.)

Aztán elolvastam az *Elképzelt aranykorom*at – először barátként, másodszor és harmadszor a könyv szerkesztőjeként –, és rá kellett jönnöm: nagyon messze vagyok attól, hogy a saját

teljesítményemet Zoliéhoz mérhessem. Az életművet átszövő FZU-változatok könnyen kelthetik az emberben azt az érzést, hogy mindenestül az irodalom*ban* élni nem is olyan nagy dolog, sőt teljesen magától értetődő – mint a regénybeli Haldokló számára, aki a mű csúcspontját adó haláltáncjelenetben ugyanúgy búcsúzik Kosztolányi Dezsőtől vagy Karinthy Frigyestől, mint életének „valós" szereplőitől. Persze, magától értetődő – annak, aki mindenét erre tette fel. Ehhez viszont egy életen át tartó, olthatatlan kíváncsiság kell, végtelen türelem, rengeteg olvasás, kutatás és munka. És ami a legfontosabb: hogy az ember mindezt „ne érezze munkának" – ahogy egy helyütt olvasható a könyvben. Innen nézve a „szétszórtság" is egészen más fénytörésben látszik, hiszen valójában nem arról van szó, hogy Fráter Zoltán ne tudna *mindent* kedvenc szerzőiről, sokkal inkább arról, hogy nem tudott, mert nem akart egy életre elköteleződni egyikük mellett sem. Ahhoz túlzottan szereti mindannyiukat, túl közel érzi őket magához. Mint Haldokló, aki útja végén is Ady, Osvát, Karinthy és a többiek asztalához vágyik, azok közé, akikkel az egész életét töltötte: „Ez maradt meg, ennek a bensőséges, jó viszonynak az esélye, az invitáló mozdulat, amely bizakodást, reményt jelzett: egyet se félj, jó helyre kerülsz. Haldokló nagyon remélte, hogy az asztal végére leülhet."

Az *Elképzelt aranykorom* töredékei pillanatfelvételek Fráter Zoltán irodalom*ban* leélt életéről, amely – az elbeszélő sugalmazása szerint – hiányoktól sem mentes. De nekem éppen arról szól ez a könyv, hogy töredékekből is összeállhat regény, és lezáratlan történetekből is összeállhat teljes, méltó élet. Talán csak úgy állhat össze.

„Aztán, amikor egyre jobbakat írtál, több ízben is próbáltalak lebeszélni a költészetről – hiszen annyi minden van a világon, minek mindig verset írni –,

de mindhiába, nem lehetett szót érteni veled.”

(szerk. megj. az összeállításhoz)

Nézhet nagyokat a nyájas olvasó, e lapszámot a kezébe véve. Legalábbis, ha legalább tíz éve elkötelezett Apokrif-olvasó. Vakargathatja a fejét, hogy szimpla déjà vu-e, amit tapasztal, elvégre épp egy évtizede olvashatott már e lap hasábjain szellemi apánknak, spiritus rectorunknak (majd felelős szerkesztőnknek) dedikált összeállítást, akkor is egy kerek évforduló okán. Ha ugyan ilyetén emlékei a feledés nyomába nem szürkültek, de a szerkesztő úgy hiszi, tán nem szürkültek. Nem ismerheti azonban az olvasó annak s ennek a mostani összeállításnak (így mondják ma, a média negédesen hazug nyelvén) *kulisszatitkait*, elkészültének körülményeit, kontextusát. Kevésbé ködösítve: a tíz évvel ezelőtti, akkor még az Apokrif szerkesztőségében aktívan dolgozó Fráter Zoltánt köszöntő összeállításunk puszta létrejöttét megelőző belharcokat. Anélkül, hogy ezekből túl sokat kibeszélni kívánnék, a körülményekben lakozó ördögöt pusztán vázlatosan felskiccelve meg kell említsem, felköszöntött szerkesztőtársunkat nehezen, viták, unszolások (és főleg – ezek hatottak rá igazán, döntően – *praktikus* szerkesztői érvek sokaságának nyomatékával; úgyismint e sok őt köszöntő születésnapi írás *kárba ne vesszen*, ne más orgánum közölje őket stb.) után sikerült, nagy nehezen, meggyőznünk arról, hogy hagyja magát felköszönteni. Zolinak, persze, mint a legtöbb vitás esetben, akkor is igaza volt, elvégre valóban visszás lehet, ha egy (akkoriban még inkább) fiatalos jellegű, ambíciójú és célkitűzésű folyóirat éppen hatvanadik évébe lépő alapító szerkesztőjét köszönti saját hasábjain. Belterj, önünneplés, magánügy – ezek voltak a jogosnak tetsző stiláris és ízlésbeli ellenérvek. Most, tíz évvel később, más a helyzet. Fráter Zoltán pár éve visszavonult lapunk szerkesztői pozíciójából. E döntésének is többféle ok együttese volt az eredője, melyeket (helyette) én nem va-

gyok hivatott közzétenni, csupáncsak abbéli meggyőződésemet oszthatom meg, hogy – ismerve Zolit – tudni vélem, bármily körülmények játszottak össze akkori döntésében, végső soron mindig is ez lehetett a terve, hiszen egész felfogása, mentori jelenléte mindig is efelé vezérelte; nevezetesen, hogy beazonosítható szerepe (ez esetben az Apokrifnál) ne valamiféle szellemi vezéré legyen, hanem a fiatalokat halkan és szerényen, tapasztalatával segítő baráté – s e tevékenység megkoronázása, egész visszavetíthető értelme abban álljon, hogy e segítség ne végtelen és örökkön tartó legyen (legalábbis gyakorlati megnyilvánulásában), hanem éppen hogy véges és határozott idejű. Tudniillik, az ilyesfajta mentorálás esetében az elvben jól végzett munka épp abból beazonosítható, ha (mint már a szerkesztőségből való tényleges kiválása előtt is párszor utalt rá) „nyugodt szívvel" „leveheti a kezét" rólunk. Ez a fajta törődés és szakmaiság a szülői szereppel rokonítható tehát (bölcs tapintatosságában, törődő odafigyelésében is), amennyiben legfőbb célja éppen az, hogy *eredményeképp* önállósodhassanak azok, akik részesülnek benne. Az Apokrif tehát – fonák módon – épp az által vált *minden izében* Fráter Zoltán lapjává (szellemi védjegyét örökkön magán viselve), hogy immáron – bár, be kell valljam, máig megszenvedve aktív jelenlétének hiányát – nélküle működik *tovább*. Azonban jelen sorok írója, jelen összeállítás szerkesztője sem ma jött le a falvédőről, s biztos szerkesztői érzékkel, cinikusan előnyt is lát abban a szomorú helyzetben, hogy – bár, természetesen, Fráter Zoltán az Apokrif szerkesztőségének elidegeníthetetlenül örökös tagja távollétében is – most, mikor atyai jóbarátunk hetvenedik születésnapját ünnepeljük, már pro forma nem a szerkesztőségünk tagja, így ünneplésének módja, mikéntje immáron nem keltheti a belterjes visszássággal kapcsolatos – jogos avagy felesleges – ízlésbeli aggodalmakat. Magyarán: nem kell visszafognunk magunkat. (Ezzel összefüggésben valósulhatott meg az is, hogy szemérmetlen szerkesztői

csalárdsággal sikerült rávennem – a jelen lapszám tematikájáról mit sem sejtő – ünnepeltet, hogy – egyetlen paródiaközlés kivételével – első alkalommal szerzőként szerepeljen lapunk tavaszi számában, s frissen megjelent *Elképzelt aranykorom* című esszéregényének egy gondolkodására, hivatástudatára, szemléletére igen jellemző részlete állhasson az őneki dedikált lapszám élén.) Míg az FZ60 kódjelű lapszám esetében csupán egy szerény összeállítás („blokk") állhatott, elvégre valóban, minden ezen túlmenő ünnepléssel magát az ünnepeltet hoztuk volna vállalhatatlanul kompromittáló helyzetbe, most ilyen fenntartások nélkül szentelhetjük őneki, varázslatos személyének, méltó módon mindmáig el nem ismert, sokirányú és unikális tudásának és tehetségének, a jelen magyar irodalmában teljesen egyedülálló működésének és munkásságának, életműveinek a 2026-os évfolyamunkat méltón indító, *teljes* tavaszi számunkat. Mely, mondani sem kell, még így sem bírhat a teljesség igényével. Nagyjából olyanformán értendő ez, mint az ünnepelt írja, nomen est omen, *legendás* sorozatában (gyengébbek kedvéért: a *Legendaszerviz* címűben), idestova a pont harmincöt éve publikált egyik darabban az igazságról:

„Az igazságot megírni nem lehet. Apró felfedezéseket, nagy leleplezéseket esetleg, de minden korok elvont, érvényes igazságát nem. Ezért kételkedem kissé, ha valaki fennen hangoztatja, hogy következő könyvében majd benne lesz az igazság, majd benne lesz abban az egyetlen, végső feleletet adó műben. Igazság nincs, csak igazságok vannak. Közelíthetünk hozzá, de elérni sohasem tudjuk. Ilyen az igazság természete. Ez az igazság".

Így van ez a teljességgel is jelen lapszámban és Fráter Zoltánnal. A teljességre törekvés már eleve lehetetlenségszámba megy, amennyiben az ünnepelt életművének egyik (egyszerűsítsünk így: *látható*) fele oly szerteágazó, hogy értékelése legalább kötetnyi terjedelemért kiáltana. Irodalomtörténészként, kutatóként, műértelmezőként, tanulmány- és esszéíróként (eleve e sajnála-

tosan kikopóban lévő és presztizséből oly sokat veszített műfaj egyik jelenkori életben tartójaként), színpadi szerzőként, aki, ha újra nem is találta fel a spanyolviaszt, mégis sajátos és egyéni műfajjá alakította a felolvasószínházi formátumot – s akkor (legalább) itt illenék hozzátenni, hogy Fráter Zoltán, nem mellesleg, színi előadások értő kritikusa, mely tevékenysége némiképp talán korábban művelt irodalomkritikusi tevékenysége árnyékában sem szabad, hogy őrá irányuló figyelmünkből kiessen. S mit kezdünk akkor további hibrid műfajaival, az általa mindig pejoratív (önkritikus, önironikus) jelzőként használva, „olvasmányos"-ként megjelölt tankönyvvel, monográfiával, életrajzzal, mennyei riporttal, irodalommá nemesedő ismeretterjesztéssel, avagy (még!) oktatási céloknak megfelelően is roppant tudásanyagot megmozgató művészettel, szórakoztatással?

S ez akkor még csupán a látható rész (mondhatnánk, a jéghegy csúcsa), hiszen Fráter Zoltán életművének legalább ugyanekkora jelentőségű fele – akár az igazság – egyetlen, végső feleletet adó összegzésben, teljes pontossággal fel nem tárhatóan sokirányú és jelentékeny. Egyetemi tanárként, szerkesztőként, különböző generációk, nemzedékek jelentékeny tagjai felfedezésében, művészetük alakításában, mentorálásuk terén végzett munkája felmérhetetlen, s csak részlegesen dokumentált avagy dokumentálható. E részleges dokumentáláshoz a jelen összeállítás némely írása is igyekszik hozzájárulni: ecsetelve és magyarázva azt a párak által bízvást megmosolygott vagy megkérdőjelezett megközelítést, mely az alkotót nem csupán a „halott" szerzőként, *szövegek gyárosaként* gondolja el, hanem hús-vér és főképp érző emberi lényként észleli, s ilyesformán nem csupán a szigorú szakma műfogásaival kapcsolatban érintkezik e személlyel, hanem barátjaként, társaként életére, örömeire, fájdalmaira is kíváncsian, teljességgel fordul felé. Ez a pozitivista szenvtelenség felől bizonyára okkult sarlatánságnak, személyeskedő intimpistáskodásnak hathat – azonban a pozitivista szenv-

telenség, ha így vélekedik, rendkívül ostobán teszi. Fráter Zoltán elmélyült, teljes figyelme, melyet barátai felé fordít – s melynek *része*, nem *csupán egésze* végtelen műveltsége, tudása, kérlelhetetlen szakmaisága – mindannyiunk életét megváltoztatta, mindannyiunkéhoz hozzátett, akik abban a szerencsében részesülhettünk, hogy ismerősei, barátai lehetünk.

Ilyen szempontból sem törekedhet teljességre e mostani összeállítás. Fráter Zoltán sokkal-sokkal többek életét (és – nem mellesleg – egész pályáját) változtatta meg, mint ahányan egyetlen Apokrif-szám véges számú hasábjain elférhetnek. Összeállításunk, a felkért szerzők névsora eleve önkényes, amennyiben – talán érthető módon – legnagyobb arányban e folyóirat jelenlegi és korábbi szerzői képviseltetik magukat benne. Akadnak, persze, olyanok, akik ilyen-olyan okból ezúttal nem tudhattak jelen lenni a köszöntők kórusában, akadnak, nyilván, akik majd méltán sértődhetnek meg a szerkesztő rövidlátása végett, amiért nem kaptak tőle felkérést, s – természetesen, az élet rendjeként – akadnak olyanok is, akik köszönettel fogadták a szakmai-lelki mentori-baráti támogatást, majd azt zsebre téve többé nem néztek vissza köszönni, köszönteni. De a figyelmes olvasó, ha végigböngészi a jelen lapszám köszöntői névsorát, így is, úgy hiszem, inkább a köszöntők és köszöntések jelentős számával és sokszínűségével fog szembesülni. Azzal, hogy még a messze nem reprezentatív névsorban is hány és hányféle különböző alkotói hang és stílus, emberi viszonyulás, szemlélet szólamai találkoznak – mennyire különböző generációkból, irodalmi „iskolákból", szakmai irány(ultság) felől, a mindenkori kortárs irodalmi „hierarchia" (melynek sem az ünnepelt, sem jelen sorok szerzője sem volt sosem lelkes híve vagy figyelmes követője) ranglétrájának különböző fokairól.

Sokszor megkérdezték az évek során az Apokrif szerkesztőitől, hogy mégis miben áll „apokrifosságuk" lényege, mi az, ami közös nevezőre hozza e folyóirat szerzőit, ezen (néha) irodalmi

csoportként megjelölt társaság valóban oly különböző tagjait. (Ergo, udvariasról magyarra fordítva: minő létjogosultsága van e látványosan sokszínű, „szedett-vedett bandának", melynek összetétele is folyvást változik, talán meg sem ragadható igazán, külön folyóiratot fenntartani, külön csoportosulásként gondolni összességükre?) A kérdésre szerkesztőségünk mindenkori tagjai rendre zavarba jöttek, magyarázkodtak, több-kevesebb szellemességgel kivágni próbálták magukat nehéz helyzetükből. Nem azért, mert nem volt pontos, megfelelő válaszuk, hanem azért, mert rosszul, pontatlanul volt feltéve a kérdés.

Jelen összeállításunkkal, melyben a hetvenedik évébe lépő, atyai jóbarátunkat köszöntjük, akinek baseballsapkájából mi mind és még annyian bújtunk elő, megkísérelünk pontosabb választ is adni arra, hogy mi – pontosítsunk végre a kérdésen: ki és a *tőle kapott mi minden* – a közös az Apokrif szerzőiben, azokban is, akik most első ízben szerepelnek lapunk hasábjain. A nyájas, hát még a figyelmes olvasónak azonban nem kell szájba rágnunk a választ. Már rég tudja. Egyértelmű.

Köszönjük, hogy a barátunk vagy, Zoli.
Köszönjük, hogy a barátaid lehetünk.

Nyerges Gábor Ádám

„Továbbra is
örömmel fogadjuk
a mindenkori húszévest,
aki nálunk akar először
megjelenni; én magam
egyfolytában várom,
hogy mikor küld
kéziratot az új Ady vagy
Babits, Kosztolányi,
és az a gyanúm, lesz is
a szerzőink között
méltó utódja a nagy
neveknek.”

Bödecs László

Költözködő

Hányszor költözködünk életünkben, hogy helyet találjunk,
mennyi szóval és borral részegedünk, hogy otthonos legyen!
Mégis, csak másban lakozhatunk igazán,
és ahol az otthonosság az együttlétből terem.

Az idő ugyan telik, egy irányba folyik a Duna,
lakhatásunk is haladás: mégse mindegy, Pest vagy Buda.
Hogy íróink éljenek, beszélünk és olvasunk,
s hogy élhessünk mi is, fehér lapot piszkolunk.

Ha valakit egyszer is szerettünk, hiába múlt,
levakarni sem lehet, olyan, mint egy kóbor kutya
a múltunk, amit elviszünk egy tanyára,
„Ne legyen láb alatt!", majd szűkölünk utána.

Hegy és Dunakanyar, ők tudják, amit mi nem hiszünk,
a magasságot és a mélységet, amit lábunkban viszünk.
Ráébredve visszatérünk, ott anyánk vár majd,
friss sütemény gőzölög, ismerős illat árad.

Csabai Máté

Legfelső emelet

Fráter Zoltánnak, hetvenedik születésnapjára

Mostanában mindig kérsz még pár hetet, ravasz módon újabb és újabb heteket. Ha még ezt a könyvet is megírhatnád! Ha kiadót is találna! Ha a kezedben foghatnád! Igazán szép lenne, ha a kerek születésnapot megérnéd, túl szép, hogy elhidd. Április 26. – mennyi is van még odáig? A kezeden számolod. A számításod beválik.

A könyvet is megírod, irigylésre méltó lendülettel. Persze nem érdemes elirigyelni, hiszen a lendület abból fakad, hogy tudod, a munkát már egy perccel sem halogathatod. Kevesebb erőd van, mégis többet használsz belőle, mint a fiatalok. Olykor ránk ijesztesz. Egyszer a kanapén pihenve fogadsz, látható fájdalomban, a következő alkalommal sokkal vékonyabb vagy, fátyolos a hangod. Az ember azt hiszi, hogy sok ideje van, figyelmeztetsz, de az idő egyre gyorsul, ahogy öregszik az ember, és csak a halál előtt lassul le egy kicsit.

De jó lenne, ha április 26-án még... Szinte merészség ezt kívánni.

Ez a hetvenedik. Én tízben ismerlek, ez az egész egyhetede, az enyémnek több, majdnem egyharmada ez az évtized. Szinte napra pontosan tíz éve, hogy találkoztunk, amikor küldtem neked egy novellát – és tékozló módon azóta sem sokat –, szerinted jót. Biztosan észrevetted, hogy becsvágyó, kínlódó palánta vagyok, és néhány egyszerű, nem hízelgő, nem is kegyetlen értékeléssel kezeltél: „Sűrű, izgalmas szöveg, kiülhetnénk valami teraszra megbeszélni”. A Mikszáth téren ugyanezzel a nemes egyszerűséggel tegeződtünk össze, egy csapásra barát lettél, pedig ez is ritkaság, hogy ezt a tanár–diák távolságot egyetlen

mozdulattal átlépje valaki. Nálad szokványos volt, egyik tanítvány, barát, haver váltotta egymást a hét szinte minden napján. Ahogy teltek az évek, a tanári biztatás is szabadabb formát öltött: „Röviden, kurva jó, amit küldtél. Hosszabban elmondom, gyere át". A Gellérthegy utcai lakás, legfelső emelet, dohányozni lehetett a szobában, élhettük a bohém életet. Potyi és én – azóta is ketten járunk a nyakadra – egymásra tromfolva löktük a szöveget, sört pattintottunk, cigarettákat tekertünk. Gyakran addig, míg a nap fel nem bukkant. És amikor a túl sok sör után szédülésemet a fürdőkádba ontottam, megjegyezted, hogy semmi vész, hányt már itt sok költő és író. De ettől még nem leszel az, szóval tessék csak írni.

Hát ez azóta sincs másképp, az utóbbi időben csak a nikotin, az alkohol és egyebek mennyisége csökkent szinte a nullára. Pedig korábban gyakran elmondtad, hogy ha már nem lehet sör és cigaretta mellett irodalomról beszélgetni, akkor az életnek sincs értelme: zengő ércz, pengő czimbalom. Ezt az életfilozófiát most a körülményekhez igazítottad. Megmaradt az irodalom, mint Pál apostoli értelemben legértékesebb a három közül.

Egy szokatlan kalandra emlékszem még, amit hárman magunk között csak túraként emlegettünk, holott a Gellérthegy utca végénél alig jutottunk tovább. De nevezhetjük savpróbának, hogy egyértelműek legyünk, s mégis túljárjunk a beatirodalomban járatlan kormánybiztosok és házmesterek eszén. Amikor az éjszaka kellős közepén felerősödtek a fények, a színek, illatok, hangok összeértek, lelkek és göröngyök közt botolva – a Tabán útvesztőiben – egyszer csak megszólaltál, egy szép, kerek lombú fára mutatva: „Hiszen ez a lombkorona fehér..." – mondtad hitetlenkedve, és hárman odanéztünk, mindhárman úgy láttuk a fát, mintha nem e világból származna.

Mire megreggeledett, még fölmásztunk a nyolcadik emeletre, hogy beszámoljunk egymásnak a nagy, ismeretlen úrról, akivel találkozni véltünk. Akkor azt mondtad, hogy eszedbe ju-

tott egy dal az estéről, szeretnéd megmutatni. Megszólaltak a virágzó fuvolák, a brummogó vokál, a pontozott zongoraakkordok, és felcsendült Sárosi Katalin hangján az 1959-es sláger: „*Különös éjszaka volt, csak miénk volt a sziget...*" A fülbemászó táncdal számomra egyszeriben David Lynch-filmbe illő hangulatot teremtett, neked bizonyára a *Csinibaba* járt a fejedben, vagy saját gyermekkorod, amikor még ez szólt a rádióban. Hiszen mi tagadás, van köztünk csaknem negyven év, sosem volt titok. A te életedet Ady, Kosztolányi, Krúdy alakítja, az enyémet a Beatles, Hunter S. Thompson, Roberto Bolaño.

Nem véletlenül idéztem a *Hajnali részegség*et, amely akkor is eszünkbe jutott. Nem voltál rest rámutatni, hogy Kosztolányi Dezső verse nem született volna meg, ha a költő nem próbált volna „mérges altatókkal" elaludni: „Izgatta szívem negyven cigarettám. / Meg más egyéb is. A fekete. Minden" – idézted kajánul, hiszen velünk, áhítatos fiatalokkal ellentétben tudtad, hogy a költőket sem mindig magasztosabb vagy nemesebb dolgok mozgatták. Főleg: a „minden". Ha létezik Fráter Zoltán-i megközelítése az irodalomnak, az talán az, hogy egyenességet feltételezel ott, ahol más cseles metaforákat sejt, és leplezetlen örömmel veszed észre a nagy írók gyarlóságait. A fene gondolta rajtad kívül, hogy Kazinczy Ferenc verset írt arról, hogy szívszerelme képmását nézegetve szerez testi örömöt magának, pedig egész egyértelműen leírta a szonettben.

Irigylem azokat, akik könnyedebben, a virtuóz írók magabiztosságával köszöntenek ezen a hetvenediken. Én mondatonként emlékeztetem magam arra, hogy miközben írok, itt vagy köztünk. Épp tegnap jöttünk el tőled, belső zsebemben a dedikált könyveddel. Ez a bizonyosság segít írni, és jólesik, mert tudom, hogy téged is ez segített megírni az *Elképzelt aranykorom*at, tanári ars poeticád, ráismeréseid, emlékfoszlányaid, be- és be nem teljesített vágyaid jegyzékét. De, ahogy pontot rakok egy-egy mondat végére, és felemelem a kezem a billentyűzettől, rám

törnek a kétségek. Mert az igazság valahol a köztesben van, hiába vagy itt, lassú léptekkel a másik világ fele lépsz. Milliószor végigbeszéltük már azt is, hogy ez a másik világ létezik-e, és mi ugyanazok leszünk-e majd ott, mert az sem biztos; többnyire abban maradtunk, hogy fogalmunk sem lehet, de pont ez a dolog szépsége. Ha így van, ha úgy van – és akkor mi van? Jobb, ha nem kíváncsi az ember a halálra, amíg élni lehet, addig élni kell. Tőled tanultuk a nyegle és bölcs nihilizmust, ami semmiképpen sem jelenti az erkölcsnélküliséget és céltalanságot. Egyszerűen csak annyit, hogy amikor felhangzik a kiáltó szó a pusztában, az embernek joga van megrántani a vállát. Ki tudja, milyen próféta és miért kiált? Az is lehet, hogy a kislábujjára ejtett valamit. Téged, bármi is történik, nem ver át senki. Arra a fára is azért néztél, mert szép volt. Az éghez gömbölyödött a Tabánban, és a lombja fehéren ragyogott.

Hetven. Szép szám, népmesébe való. Nem lesz isten és nem lesz ördög, aki kifog rajtad.

Dénes Gergő

Hetven év beszélgetés

A civilizált ember valamennyi törekvése – közvetlenül vagy közvetve – arra irányul, hogy minden – fizikai és szellemi – lehetőség adott legyen egy-egy jó beszélgetéshez. Ez a gondolat még elsőéves egyetemistaként ötlött fel bennem, hogy aztán hamar el is vessem, mint túlzó bölcsészromantikát. Jó ideje viszont újból igaznak vélem. Nagyjából hét éve, mióta Fráter Zoltánt ismerem.

Az emberek – már úgy általában – igen tevékenyek. Mozognak és mozgatnak. Megmunkálják az anyagot, formálják a környezetüket, szabályokat hoznak és tartanak be, tanulmányozzák a művészetet, művelik a tudományt, élik a közéletet. Így – ha jól csinálják – biztonságos és kényelmes tereket hozhatnak létre maguknak és másoknak, táplálhatják és ápolhatják a testüket, éppen úgy, mint az elméjüket, és – ha tényleg elég ügyesek – akár pihenni is marad idejük. Ugyan hova máshova is vezethetne mindez, ha már megvan, mint egy-egy érdekes beszélgetéshez? Persze csak akkor, ha van kivel. Jó beszélgetőpartnert találni ugyanis legalább olyan nehéz – ha nem nehezebb –, mint előteremteni a megfelelő helyszínt, a finom ételt és italt vagy magát a beszédtémát.

Amikor felvettek az egyetemre, és vidékről Budapestre költöztem, úgy képzeltem, hogy a bölcsészkarnál nincs is jobb hely a beszélgetésre. Annyi különböző, mégis hasonló érdeklődésű ember nyüzsgött a folyosókon, a kampuszon és esténként a kampuszhoz tartozó kocsmában; gondoltam, mi sem lesz egyszerűbb, mint hozzácsapódni valamelyik társasághoz vagy alakítani egy újat. De egyáltalán nem volt ilyen könnyű. A bolognai rendszernek hála meglehetősen szabadon válogathattunk a tanegységlistánkhoz rendelt kurzusok közül, ennek vi-

szont megvolt az ára. Nem formáltunk igazi közösséget. Alig akadt olyan szaktársam, akivel egynél több közös óránk lett volna; ahogy véget ért egy előadás vagy szeminárium, mindenki sietett a következőre vagy egyéb dolgára. Ebben a nagy jövés-menésben igencsak nehéz volt egy-két szónál többet váltani bárkivel, és még ha sikerült is, gyakran jutottunk arra, hogy inkább nem kéne erőltetni. Nem tudom, kit lep meg – engem akkor egy kicsit meglepett –, de a bölcsészek sincsenek mind egy hullámhosszon.

Az idő, persze, sok mindent megold; ha nem is azonnal, de végül találtam olyanokat, akikkel jókat lehet beszélgetni. Igaz, nincsenek olyan sokan, mint ahogy azt reméltem, de éppen ezért még inkább megbecsülöm a jó társaságot. Fráter Zoliét meg aztán különösen.

Zoli nevével legelőször a Neptunban találkoztam; ő tartotta a kreatív írás minorhoz tartozó stílusgyakorlat-órákat, ráadásul rögtön kettőt is hetente, hétfőn és kedden. A hétfői alkalmak hagyományos szemináriumok voltak, keddenként viszont Zoli lehetőséget adott a személyes konzultációra. Nemcsak, hogy visszajelzést kaphattunk első szépirodalmi szövegeinkről, hanem igen hasznos és kifejezetten ránk vonatkozó tippeket is hallhattunk arra vonatkozóan, hogyan léphetünk be az irodalmi életbe. Zoli minden szöveget elolvasott, érdemi kommentárokat fűzött hozzájuk, méghozzá úgy, hogy nem próbálta a saját ízlésére formálni őket; javaslataival azt segítette kidomborítani az írásokban, amit mi, a szerzők eredetileg is szerettünk volna. Ehhez olyan szintű figyelem kellett, ami – nekem legalábbis – igencsak jólesett alapszakos hallgatóként. Zoli nemcsak a szövegekre volt kíváncsi, hanem azokra is, akik írták őket. A konzultáción sok kérdést tett fel, nem is felületeseket, amin eléggé csodálkoztam, mert addigra már észrevettem, hogy az emberek többsége szívesebben beszél magáról, semmint hogy valóban érdeklődjön mások iránt. Ez a konzultáció volt az első be-

szélgetésünk; eredetileg mindössze negyvenöt percig tartott volna, végül azonban a Múzeum körúti sarokirodára ereszkedő este rekesztette csak be.

A következő beszélgetésre egy házi feladat miatt került sor. Egy Esterházy-szövegrészletet kellett feldolgoznunk, és én – tudom, hogy nagy szégyen, de bevallom – nem értettem Esterházyt. Hiába próbálkoztam, nem tudtam mit kezdeni vele; végül írtam egy e-mailt Zolinak, hogy egy kis útmutatást kérjek. Még aznap válaszolt. Én csupán egy-két tisztázó mondatra számítottam, ehelyett viszont egy meghívást kaptam Zoli otthonába, hogy részletesebben is átbeszélhessük a dolgot. Zoli a címe mellett szabályos útitervet küldött, sorokon át részletezve, hogy melyik busszal melyik megállótól melyik megállóig kell menni, ott aztán mely sarkokon kell befordulni, és végül mely üzleteket, drogériákat megpillantva lehet megnyugodni, hogy jó az irány. Pár nappal később, követve a leírást, fel is kerestem a lakásán. Esterházyt úgy öt perc alatt letudtuk, de Zoli még marasztalt egy kávéra. Először nyilván irodalomról beszéltünk, később azonban áttértünk a filmekre és a sorozatokra, szóba kerültek különböző ételek-italok – ráadásul Krúdy-utalás nélkül –, sőt még a sport is. Kiderült, hogy nemcsak a kulturális termékek és a gasztronómia terén egyeztethető össze az ízlésünk, de jó szobabölcsészként abban is egyetértünk, hogy – sok egyéb mellett – a testmozgást sem kell túlzásba vinni. Észrevétlenül szállt el egy vagy két óra, és mikor elbúcsúztunk, úgy éreztem, örülnék, ha még sok ilyen jó beszélgetésben lenne részem. Valószínűleg Zoli is hasonlóképp gondolta, igaz, erről őt kéne megkérdezni. Tény azonban, hogy az óta a kávé óta rég megittuk már a pertut is.

Fráter Zoli nagy tudású irodalomtörténész, tapasztalt egyetemi oktató és jó tollú szerző; ennek ellenére bármiről lehet vele beszélni. A kezdő bölcsész sem feszeng mellette, mert nem kell állandóan bizonygatnia a műveltségét vagy éppen takar-

gatnia annak hiányát; Zoli a legnagyobb természetességgel értekezik akár a lehető leghétköznapibb témákról is. Persze, ha úgy adódik, élesen megvillan a szakértelme. Amikor főszerkesztőnk, Nyerges Gábor Ádám *Nincs itt semmi látnivaló* című kötete megjelent, a kötetbemutatón Zoli volt Gábor beszélgetőpartnere. A közönség a rendezvénynek helyt adó Kis Présház előtt gyülekezett, Zoli is ott állt köztünk, a szóban forgó kötetet lapozgatta, és félhangosan azon morgolódott, hogy miért kell mindig versekről beszélni. Megkérdeztem: olyan sokszor olvasta már, hogy ennyire unja? Azt válaszolta, hogy nem, igazából nem is volt ideje végigolvasni, mert nem olyan régen kapta csak kézhez a példányt. Kérdő pillantásomra könnyedén legyintett, mondva, hogy Gábor költészetét úgy általában eleve jól ismeri, a kötetben szereplő versek többségét pedig már korábban olvasta itt vagy ott. Ezzel a laza, elsőre talán nemtörődömnek tűnő attitűddel ült a közönség elé, hogy aztán értő kérdésekkel és figyelmes meglátásokkal levezessen egy másfél órás, vérprofi kötetbemutatót. Akkor gondoltam először arra, hogy a bölcsesség nem puszta kompetencia, hanem annak felismerése is, hogy pontosan mikor és hol kell azt megmutatni.

Az utóbbi hét évben sokszor beszélgettem Zolival számos különböző témáról, számos különböző helyen. Persze ez nem csak rám igaz, sőt. Zoli életének eddigi hetven éve alatt sokan voltak olyan szerencsések, hogy eltársaloghattak vele, és most is sokan vagyunk, akik keressük erre az alkalmat. Bár rengeteg barátja, ismerőse van, és szinte minden este megfordul nála valaki – a legtöbb ezerbarátos, a figyelmét ezerfelé szakító emberrel ellentétben –, vele nem lehetetlen időpontot egyeztetni. És a megbeszélt estén, Zoli nappalijában, roskadásig pakolt könyvespolcok körében, egy-egy pohár gyöngyöző fröccs mellett és a Muzsika TV szolgáltatta háttérzenével valóban igaznak tűnik, hogy mindaz a civilizációs erőfeszítés, ami mindezt összehozta, nem is csúcsosodhatna ki másban, csakis egy jó be-

szélgetésben valakivel, aki időt és figyelmet szán ránk, és akire nekünk is megéri figyelnünk. Bízom benne, hogy mindenkinek van, volt vagy lesz legalább egy olyan beszélgetőtársa, mint Fráter Zoltán; neki magának pedig azt kívánom, hogy Isten éltesse még sokáig.

Fehér Renátó

Szilveszter minden időben

dúdolgató, Fráter Zoltánnak

…ezt a dalt kezdjük búgni halkan,
s máris rímhelyzet: jön egy walkman,
pardon, flâneur. Ballada, sanzon,
kuplé jár körre kört a gangon.

Loopol a lejátszási lista,
berekedő bárzongorista –
szilveszter a *Nosztalgiá*ban,
záróra Kár-Európában.

S az égben drón van, minden este
drón van, csak azért, hogy kilesse,
rémálmodunk, vagy éppen ébren
virrasztalunk a fülkefényben.

Újabb végtelenült évszázad,
senki nem némul, se nem lázad:
időzónák és kontinensek
egymásba átpixelesednek.

S ha ezt a Szépség be is lengi,
őrült nehéz könnyűnek lenni.
És hát a könnyű is csak felhő.
Dúdolgass értünk, Osvát Ernő!
[*Da Capo al Fine*]

Halmi Tibor

rókanyomok a sivatagban

elköszönt
mintha ki lehetne lépni
mintha abba lehetne hagyni
levinni a hangsúlyt kitenni a pontot
mondanám
hogy beszélj
mert aki beszél az él
az védve van
és a halál
nem szakít félbe amíg van mit mondanod
hogy beszéltesd magad
gondolkozz Adyval
ha kell térj meg Kosztolányival Adyhoz
hogy ne idézd fel milyen volt
az idős Arany
ha mégis gondolj arra hogy
az irodalomtörténész olyan mint egy nyomozó
idősíkok közt lépeget
hatalma van
szinte bárhonnan elkezdheti a történetet
a pillanatokba levegőt fúj
évtizedeket
és ha befejezte
mert jól van így a múlt
vállat vonhat figyelmét más köti le
vagy azt amit kinézett magának
idő előtt megunja és
papírgalacsinná gyúrva kidobhatja az egészet
úgy mondanám hogy

a kukába dobd ki kérlek ezt a változatot
ami most van
mert túl nehéz túl komor
az iróniával barbárokat várni jó volt a limeseken
gombolyagként ellökni magunktól a pontot
és ahogy figyeltük meddig ér hová szalad a gondolatfonál
tenni az elfogult a részrehajló
a magunkra nézvést ott és akkor
legfontosabbnak hitt
túl határozott kijelentéseket
jó lenne most is ez a távolság
mert aki bajban van
megszólítani azt a legnehezebb
ne túlozza el az irodalmár legyen rá szava
az embernek
mert aki ír fél mindentől
ha megrezzen egy faág
hiúz vagy egy bagoly jár arra mi
mutatja magát
és a rémülettől rögtön elváltozik az arca
gondolnád hogy aki naponta
rókanyomokat olvas a sivatagban
edzettebb annál
hogy ennyire
őszintén megrettenjen
de ez nem igaz
van az izmokat enyhe
de intenzív feszültségben tartó
félprivát rettegés
ami ha kell feltűnésmentes most
rólad beszélgetünk kifeszítve

félelmünk hálóját térben és időben
egymással megosztva
egymást biztosítva
maradj legyél velünk soká
mindannyiunkat túlélve nevess ki minket
elnéző szeretettel ahogy mindig is szoktad
nagy tudású tanár ironikus pópa
legyen hogy ma még feleslegesen olvassuk rá
a rókanyomokat a sivatagra

Kemény István

A boldogság akusztikája

Fráter Zoltán hetvenedik születésnapjára

Kedves Zoli, engedd meg, hogy legújabb könyved, az *Elképzelt aranykorom* megjelenéséhez szívből gratuláljak neked, továbbá azt, hogy – apró ajándékul közelgő születésnapodra - elhelyezzek egy kicsi kérdőjelet ebben a fájdalmasan szép, vallomásos esszéregényben. Mert ezt írod a tizennegyedik oldalon: „*Mi lenne velem a vasárnapi ebédek, a gyerekek, az unokám, a meghitt órák nélkül, hogyan lehetnek alkalmak, amelyek képesek elfeledtetni, hogy az egésznek, beleértve az írást is, semmi értelme*".

A mondat eleje rendben is van, és talán a végét se merném vitatni, hiszen én is ezerszer gondoltam már arra, hogy *ennek az egésznek* nincs értelme - ha nem történt volna ezen a télen egy kis csoda: hó esett Budapesten. És rögtön eszembe jutott egy kivétel: a hólapátolás. Túl sok értelme ugyan nincs, mert a hó úgyis elolvad, de addig se áznak be a cipők, és talán kevesebben fognak megfázni az utcában. És a hólapátolók boldogok. Te is vidéken nőttél fel, Zoli, tehát biztos tudod, milyen érzés az, amikor havazott az éjjel, és reggel az ember kimegy ellapátolni. Nekem ilyen:

Boldogok a hólapátolók, mert az ő dolguk most tiszta és egyszerű.

Boldogok a hólapátolók, mert nem kell másra figyelniük, csak a hóra.

Boldogok a hólapátolók, mert hipnotizálja őket a hó.

Boldogok a hólapátolók, mert friss hó van a fákon és a bokrokon. És a kerítések drótjain. Meg az ablakpárkányokon, a tetőkön és a postaládák tetején. És a kertkapuk kilincsén is.

Boldogok a hólapátolók, mert a visszhangokat elnyeli a hó. Más lett az akusztika. Boldogok, mert minden közel jön. A szomszéd lapátja szinte karnyújtásnyira csosszan.

Boldogok a hólapátolók, mert csönd van, figyelmes és várakozásteli csönd. Olyan az utca, mint egy rádióstúdió.

Emlékszel, Zoli, amikor jó negyven éve betereltél minket, első bölcsészkari tanítványaidat, mint egy kis nyájat, a Magyar Rádió nememlékszemhányas stúdiójába a Bródy Sándor utcában? A helyiségben süket csönd, a falakban sok száz luk: hangcsapdák, hogy ne legyen idebenn semmi visszhang. Ide tereltél be minket: a teljes visszhangtalanságba. Ami azért mégsem volt egészen teljes, mert a helyiségnek volt egy üvegablaka is, és az üveg túlsó oldalán ott ült Gartner Éva, a szerkesztő és Neltz János, a hangmérnök, körülöttünk a Kárpát-medencében pedig legalább tizenhárommillió potenciális hallgató. Gyorsan megtanítottál minket mikrofonba beszélni. Nem nagy dolog, csak artikulálni kell, és közel hajolni. Ha bakizol, az nem baj. Várni kell egy kicsit, és a baki előtti mondat végétől kell folytatni. Majd kivágják.

Aztán egyikünk felolvasta egy-két versét, majd ezeket mi, többiek darabokra szedtük: közel hajolva a mikrofonhoz, úgyahogy artikulálva, egymás szavába vágva hordtunk össze róluk okos, kevésbé okos és egyáltalán nem okos dolgokat. Te, bölcs tanár lévén nem mondtad el az elején, hogy lehetőleg ne beszéljünk hülyeségeket (tudtad, hogy semmi értelme), hanem beérted azzal, hogy példát mutatsz: kizárólag értelmes dolgokat mondasz, pedig alig vagy idősebb nálunk, harminc se vagy még. Csak ha túl hangosan röhögtünk fel, akkor szóltál ránk, hogy egy kicsit több komolyságot. És aztán pár hetenként bevonultunk a stúdióba, és mindez megismétlődött, csak a versek változtak. Így készült a *Stílusgyakorlat* című műsor. (Vezeti: Fráter Zoltán.) És aztán a verseinket és a vitáinkat sorra egy-

más után leadta a Magyar Rádió. Később ismételték is. Mert ekkoriban mi sem volt természetesebb, mint hogy télen hó esik, a rádió huszonéves bölcsészek verseit sugározza a Kárpát-medencének, és hogy *ennek az egésznek* van értelme.

Te ekkoriban adhattad le az Osvát Ernő-könyved kéziratát a Magvetőnek, és gyanítom, hogy itt a stúdióban még lehetett benned némi osváti ambíció, hogy te is a jövő íróit pásztorolod, csak nem Kosztolányit, Karinthyt, Babitsot, hanem Wirth Imrét, Galántai Zolit, Trenka Csabát, Farkas Gábort, Tatár Sanyit, Kurdi Imrét, Sziládi Zolit, Nagy Atilla Kristófot, Vörös Istvánt, engem… Talán kicsit meg is ijedtél, hogy ezekből a röhécselő-okoskodó srácokból neked kéne Kosztolányit, Karinthyt és Babitsot faragnod, márpedig te nem vagy Osvát, nem is akarsz Osvát lenni, Isten őrizz attól a sorstól. És életed következő negyven évében megírtál egy fél könyvtárnyi alapművet Osvát után Karinthyról, és így tovább. Aki ma a Nyugat íróiról olvas, mindenekelőtt téged olvas. És a te szemeddel nézi őket. Én is. Egész életműveddel cáfolod mind a mai napig, hogy az írásnak nincs semmi értelme.

De persze mindez nem változtat az alapfelvetéseden, hogy *ennek az egésznek*, úgy, ahogy van, semmi értelme – és *ezen az egészen* az emberi lét teljességét érted. Eszembe jut a mi stúdiónk hűlt helye, mert lebontották a stúdiókat, a Magyar Rádió többi épületével együtt. Most munkaterület az egész. Elképzelem, hogy januárban havazik a stúdióban. Azt mondják, egyetem épül oda. Egy új egyetemnek sincs semmi értelme? Nem volt sok racionális ellenérvem, azok is elfogytak. Annak sincs. És ekkor, Zoli, éppen nálad találok egy kis reményt, az *Elképzelt aranykorom* legutolsó oldalán, a százhetvenhatodikon, ahol már te sem a dolgok értelméről, hanem inkább a boldogságról beszélsz: „*Letettem a kétkerekűt az udvaron, benyitottam a la-*

kásba. És hirtelen megcsapott az édes süteményillat, anyám épp akkor vette ki a sütőből a kakaóst. Akkora boldogságot és teljességélményt éreztem, mint addig még soha. Minden együtt volt: a kedves vidék, ahol bicikliztem, a ház, ahol laktunk, az otthon levegője, szó szerint az édes otthon".

Maradjunk a boldogságnál.

Kedves Zoli! Kihasználva a születésnapodat, hadd köszönjem meg neked végre, így negyven év után, hogy annak idején bevezettél minket a stúdióba, a teljes visszhangtalanságba. Mert innen visszanézve, ott bizony boldog voltam. És azt hiszem, nemcsak én, hanem mindannyian. Boldoggá tettél minket, a tanítványaidat.

Pedig úgy emlékszem, hogy a stúdióban mi nem kerestük se az értelmet, se a boldogságot, még a fiatalságot se. Ott volt bennünk mind a három. Az nem volt kérdés, hogy költők vagyunk, vagy legalábbis leszünk – ez nem probléma, csak írni kell hozzá, hát persze, de úgyis csak írni van értelme. Mert:

Boldogok, akik írnak, mert hasonlatosak a hólapátolókhoz.

Boldogok, akik írnak, mert boldogságot lapátolnak. A fölösleges boldogságot hányják félre az útból. És csak akkor boldogtalanok, amikor nem írnak.

Boldogok, akik írnak, mert a boldogságnak semmi értelme. Az csak úgy jön az égből.

A születésnapodra az írás boldogságát kívánom neked, Zoli. A szükséges erővel és kedvvel együtt, hogy az összes könyvet megírhasd, amit tervezel.

Kosztolánczy Tibor

Ügyeletes írnok

Fráter Zoltánnak

Amikor szilveszter délutánján megérkeztek a külső őrségből, és kiürítették a tölténytárakat, már esett a hó. Senkit sem osztottak be újra szolgálatba, pedig számolt ezzel. Mi több, Holler hadnagy azt mondta, megírja a szabadságoskönyvét, ám ezzel nem tudott mit kezdeni. A vonatok már nem jártak, Nagykanizsán pedig nem volt kedve semmihez. Nem tudta, kikkel és mit kellene ünnepelnie; a tévéműsoron sem tudott nevetni.

Reggelre sok hó esett; amikor felébredt, már erősen olvadt. A 4-es épület előtti fenyőfákról nagy darabokban csúszott le az összetapadt, vizes hó. A körlet ablakait kitárták, mintha tavasz lenne. A reggelit a szokott időben adták, erről lemaradt. Ebéd után elment süteményért a laktanyai kantinba; hátul, a cigarettafüstben Rómer Zsolti ült, latin verseket olvasott. Azt mondta, karácsonykor végül nem engedték haza, néhány előfelvettel összegyűltek, csendben énekeltek, beszélgettek. És nem sírt senki, legalábbis mások előtt nem.

Délután a századirodában, mert tovább már nem halogathatta, a közeledő gyakorlatra készülve a páncélszekrényből kiválogatta a szükségesnek gondolt könyveket és utasításokat, és berakta őket a kék színű, kopott bádogládába. És ekkor a rádióban lejátszották Révész Sándor új lemezéről a *Szól a dal* (vagy az *Én szeretlek*) című számot. Azt már korábban hallotta, hogy Révész otthagyta a Piramis együttest, aztán elment egy óceánjáróra énekelni, hazajött, megvilágosodott – és ezt persze az újságokban is elmondta. De az a dal őt most teljesen elragadta, hogy lehet így is, *minden erőlködés nélkül*, és megmagyarázhatatlanul könnyebb lett a szíve.

Másnap vagy harmadnap azért még kiment a városba, és a Fő utcai lemezboltban kikereste a lemezt. Megvenni nem akarta, majd inkább a gyakorlat után, gondolta. A borító önmagában is tetszett, a fényképek egy kicsit *acid*esre sikerültek, de a rajzok jók voltak. Gyerekkorában a nagyapja rajzolt neki ilyen színekkel, a ceruzák hegyét finoman megnyálazva (az a dal mégiscsak az *Én szeretlek* lehetett). Aztán mindent elfelejtett… De a következő vasárnapon, amikor vonattal mentek a gyakorlatra, szép volt az idő, csodálatos, napos kékség, mint az elsőáldozási órájának a számlapja, bent meg a borszeszégők halvány lángja, amivel a konzerveket melegítették (nem is láng, csak körvonal), és felötlött benne *az egész*, Révész megvilágosodása, az új lemez; verseket akart írni ebben a világos és áttetsző modorban, de, hogy az egészen pontosan milyen modor lett volna, azt most nem tudná megmondani. Mintha a háttérben felsejlett volna az egész addigi élete. Mostanában van ehhez hasonló érzése, sétál a szülővárosában, ahol szinte már nem ismer senkit, vagy Budapesten, ahol viszont nem áll szóba senkivel, és a tér sokszorosan rétegzett. Papír sem volt nála, mert a kék színű ládát az egyik teherautón hagyták, de a WC-fülkében talált papírtörülközőket, arra akart írni, ám ekkor már meg is érkeztek Tapolcára. Órákig várakoztak, besötétedett. Este hétkor málháztak le az újdörögdi bázison, és azonnal beosztották őrségbe. Először nem is tudta, hova került. Egy toronyban kellett ülnie, de lőszer nem volt nála. Lassan megnyugodott. Előszedte a papírtörülközőket a gázálarctáskájából, és megpróbálta felidézni mindazt, ami a vonaton eszébe jutott, de érezte, hogy ez már nem az igazi. A pihenőhelyet egy vastag falú, szűk helyiségben jelölték ki, az egyik oldalon vasalt ajtók nyíltak sorban, rájött, hogy régen ez lehetett a fogda. Reggel aztán mondták, hogy mehet, nem kell tovább őrködnie.

*

Annyira gyűlölte az őrszolgálatokat, az éjszakai virrasztásokat, hogy valamit ki kellett találnia. Így lett ügyeletes írnok. A laktanyában az ezredirodán a napiparancsból ő jegyzetelte ki a századának szóló utasításokat. Azt mondták, az ezredírnokkal vigyázzon, tehát kellő tisztelettel közeledett felé, amit a másik respektált. Úgyhogy, amikor látta a vezénylésben, hogy a százada őrségbe megy, megkérte az írnokot, hogy ugyanarra a napra ossza be ügyeletes írnoknak, akit, ugye, őrségbe küldeni már nem lehetett. A századánál valószínűleg tudták is, hogy mit csinál, de elnézték neki.

Az ügyeletes írnok tehát ebéd után kifényesítette a bakancsát, felvette szolgálati gyakorlóruháját, és privilegizált helyzetét jelző golyóstollait elhelyezte a zubbony bal oldali zsebében, majd négy órakor munkára jelentkezett a portaépületnél. Bemutatkozott az ügyeletes tisztnek, aki általában elküldte a telephelyre lezárni a kapukat. Volt ehhez egy doboz is, benne a kulcsok, és teljesen meglepő módon éppen annyi kulcs volt, ahány lakat, sőt a kulcsok illeszkedtek is a zárakba. Mindez csakis azért történhetett így, mert az egész puszta formalitás volt, hiszen száz méterrel odébb már mindenki bejárhatott a telephelyre, *szerezni*, és akik kiszöktek a városba, azok is a telephely kerítésén másztak át. Kivéve Rómer Zsoltit, aki ragaszkodott a művelődési otthon mögötti részhez.

Aztán az ügyeletes írnok elment a tiszti konyhára az ügyeletes tiszt vacsorájáért, például körömpörköltért. Utána olvasgatott, közben a laktanya elcsendesült. Megvárta a takarodót, és akkor majdnem mindig elengedték. Keresztülvágott az alakulótéren – ezt nem szabadott volna, de nem volt kedve derékszögben kerülni a 4-es épületig. Az üres körletben aludt, és ez már majdnem olyan volt, mintha újra civil lenne.

Bothár, a szolgálatvezetőjük fél hatkor érkezett, erre mindig felébredt. Bothár hazajárt aludni az édesanyjához, de délutánonként, még mielőtt elment, neki adta megőrzésre a raktár-

kulcsokat. Bothár még nála is fiatalabb volt, a nővérei már mind férjnél voltak, ő volt a legkisebb, a fiú. Az apjuk tiszthelyettes volt a határőrlaktanyában, hirtelen és korán halt meg. Ezt ő mástól tudta, de Bothár ezért lett szolgálatvezető. Reggelente mindig mondott valami vicceset, ő pedig visszaadta neki a kulcsokat. Megmosdott, felöltözött, aztán megállt kicsit az épület előtti fenyők alatt. Itt még hűvös volt, ez az otthoni udvarukra emlékeztette. Belátható volt az előtte álló nap, megoldhatók a feladatok, mint alsó tagozatban. Szerette az üres laktanyaudvart, de az alakulótéren ekkor már nem mert átvágni.

A négy épületben ezernégyszáz katona feküdt nyitott ablakoknál, a földszintiek közül volt, akinek kintről benyúlva megfoghatta volna a fejét. De hajnalban már csak kevesen aludtak. Az alsóágyas öregkatonák hónapok óta ébren bámulták a mennyezetet vagy a felső ágy sodronyait, ájult kimerültségben, és a leszerelésről vizionáltak. Az újoncok sem aludtak, mert azokra a szörnyűségekre gondoltak, amelyek megtörténtek velük, és amelyek még ezután következnek. És természetesen a középidősek sem aludtak, mert ha emlékezni kezdtek, akkor óhatatlanul eszükbe jutott az ő újonckoruk, és ha előre gondolkoztak, akkor izgalomba jöttek azoktól a szemétségektől, amelyeket, remélhetőleg, majd nekik lesz alkalmuk elkövetni az augusztusban bevonulókkal szemben. Általában már az ügyeleti szobánál járt, amikor hallotta, hogy a szolgálatosok ordítva ébresztik azt a néhány szerencsétlent, aki valóban aludt. Az öregkatonák elbújtak a szekrényekben, a többiek elindultak reggeli tornára. A hangszórókból zene szólt, ő a portaépület sarkánál hallgatta. Két állandó szám volt, a Queentől a *Hammer to Fall*, illetve a *Tonight*, Tina Turner és David Bowie duettje. Még őszszel, az alapkiképzőben cikket írt a faliújságra a Live Aid koncertről, amelyet az osztrák tévé egészében közvetített. „Én láttam-e harcot!" – ez volt az írás címe, és a vége az, hogy amikor a Queen befejezte az utolsó dalt, a *We are the Champions*t, a

záró, torzított gitárakkordok alatt mindenki tudhatta, hogy *valóban* ők a legjobbak. Később azt gondolta, ez az érzés: a leszerelés, augusztus közepén. Most azt gondolja: igen, a *teljes*.

Meghozta a reggelit az ügyeletes tisztnek, és az újságokat az irányítószoba nagy kapcsolóasztalára terítette; a parancsnokság nyilván a Magyar Ifjúságból tájékozódott a hidegháború aktuális állásáról. De kilenc óra előtt mindig visszament az üres századszintre, hogy kitöltse a századnaplót, és kiszámolja a másnapi létszámot. Ilyenkor Bothár és Csorna Laci általában az üres irodában üldögéltek. Csorna Laci úgynevezett hallgató főtörzsőrmester volt, akit a főiskola után vonultattak be, semmilyen hatalma nem volt, és nem is akart magának ilyesmit. Persze parancsolgathatott volna, de nem tette. „Légy szíves" – így kezdett minden mondatot, ezért őrségbe sem küldték ki. De ennél fontosabb, hogy Bothár, Csorna Laci és ő – néphadsereg ide vagy oda – sohasem hazudtak egymásnak. Csorna Laci Novák hadnagyot is megpróbálta bevonni a bizalom körébe, de aztán rá kellett ébrednie, hogy a „Norbert, a tények némiképp ellentmondanak annak, amit mondtál" kezdetű próbálkozások nem túl kifizetődőek. Novák hadnagy ilyenkor inkább hatalmi szóval intézte el a dolgokat. Ő volt a századparancsnok.

A szolgálat végeztével mindig kimenőre ment. Beülhetett a (régi) városi könyvtárba, elolvashatta a Kortársat, az Új Írást és a napilapokat, megnézhette, mit adnak aznap a Katona József Színházban. Az egyik könyvtárosnőt később látta egy tévés vetélkedőben, csodálatosan szerepelt; azt gondolta, levélben gratulál neki, de ez elmaradt, úgyhogy talán *most*. Megtekinthette a Dél-Zalai Áruház egyes részlegeit, s külön a műszaki osztályt, ahol szintén árultak hanglemezeket (ugyanazokat, mint máshol), az édességboltot a Fő utcán és a Képcsarnok Vállalat kiállítótermét. Szerette a terem festékszagát; barna, narancssárga és piros színű, tetszetős dolgokat vásárolhatott volna. Ugyanilyen színűek voltak a Lakáskultúra magazin modernnek mon-

dott berendezési tárgyai, és sötétedés után ugyanilyen árnyalatú függönyöket és faliszőnyegeket látott a magasföldszinti lakásokban. Járhatott díszmadár-kiállításra, válthatott jegyet a jazzfesztiválra, és a Néphadsereg című hetilap konstruktív tudósításaiból megtudhatta, hogy például milyenek lesznek az új, minden eddiginél praktikusabb kimenőruhák. A hatalom igényeket generált, és szervezett hozzá *műsorokat* is. De ha valaki megkérdőjelezte a sablonok legitim voltát, akkor megsértődtek, és elnéztek a semmibe. Igazából mátrixban éltek, amely minden szükséges ponton mutatott valamit, de mögötte már nem volt semmi. Pedig a valódi kultúra mindig rétegzett összevisszaság, de nem káosz, mert a maga módján mindenki a küldetésével, a saját hóbortjaival van elfoglalva – és ha dilettáns vagy hazudik, az akkor is ő –, és az egész ettől működik.

Szeptemberben, még az alapkiképzőben egy-egy újság körbejárt az előfelvettek között; a látogatók hozták be őket, és köztulajdonná váltak. A takarodó előtt egy negyedórát lehetett olvasni. Felsőágyasként jól látszott, miként zajlik a takarodóra való felkészülés: a tisztesek inkább az elkésőkkel szórakoztak, főként a sebezhető bölcsészekkel. Arra gondolt, az újságban álproblémákon rágódnak, pedig ott is pontosan tudják, hogy a laktanyákban szisztematikus büntetőakció zajlik a *gyerekek* ellen – a szomszéd, az óvónő, a körzeti orvos és persze a munkások gyerekei ellen is. Ezért nem tudott nevetni a szilveszteri műsoron sem. Csak később értette meg, hogy a *körhöz* kell tartozni, legalább egy kicsit, hogy az ember élvezze a kabarét – vagy hogy magáénak érezze az ilyen-olyan ünnepeket. Ma már tudja, a nagyszülei nem azért nem nevettek a tévéműsorokon, mert nem volt humorérzékük, hanem mert végképp nem tudtak azonosulni semmilyen rendszerrel. Persze azért esténként, amikor visszaért a laktanyába, és átvágott az alakulótéren, mégis jó érzés volt, hogy könyvek vannak a táskájában; a többségüket aztán nem bírta elolvasni, mert annyira unalmasak

voltak. Úgyhogy csak várta a napot, amikor ebéd után újra felveszi a szolgálati gyakorlóját, és elhelyezi privilegizált helyzetét jelző golyóstollait a bal oldali zubbonyzsebben.

*

Azon a júniusi napon nagyon készült a hétvégi eltávozásra. Többféle útja volt a városon át, gondolta, most a toronyház felé megy, és megveszi a Révész-lemezt az öccse születésnapjára. Már régen akarta volna, de inkább arra az időre tartogatta, amikor, úgy érezte, majd minden rendbe jön. A dolgok nem igazán jöttek rendbe, és most is balsejtelmek gyötörték. Negyed ötkor kimenőruhába öltözve várta, hogy indulhasson, ám ekkor Novák hadnagy telefonon hívatta az őrszobára, hogy siessen, mert nincs ideje visszavinni a szolgálati pisztolyát a fegyverszobába, vigye vissza ő. Azt mondta: „Hadnagy elvtárs, tudja jól, hogy irtózom a fegyverektől, nem lehetne, hogy valaki más?" „Idejössz, és átveszed, ez parancs!" „Jó, de nem fogom kitárazni" – mondta, mert tényleg nem tudta, hogy a pisztolyból hogyan kell kivenni a tárat. Ez van. (Viszont utászszázadnál szolgált, tehát trotillal robbantani megtanították, egy ideig mindig elmondta verstan-szemináriumon az alapvető tudnivalókat, de mostanában már nem, valószínűleg félreértenék. Gyújtózsinórt egyébként csak szúrólánggal! – na mindegy.) A portánál Novák hadnagy már várta a pisztolytáskával, ő óvatosan megfogta a táskát a sarkánál fogva, visszavitte, és úgy, ahogy volt, bezárta a fegyverszobába. És még a lemezt is volt ideje megvenni. Később észrevette, hogy a borítón az egyik számnál lefelejtették az egyik szerzőt. Igaz, a dal nagyon hasonlít a Queen *Hammer to Fall* című dalára.

Az egész pisztolyügyet elfelejtette, de a következő hétfőn Csorna Laci elmondta, hogy mi történt. Szombaton Holler hadnagy jött ügyeletbe, ott volt a fegyverszobában a pisztolytáska, gondolta, felveszi előre, parádézott, játszotta az eszét, és a pisz-

tolyt ráfogta Bürszem honvédra. „Nincs megtöltve, ne fossál" – mondta, de azért a föld felé fordította, amikor elsütötte, és a pisztolygolyó végigpattogott a körlet kövezetén. Aztán a töltényhüvelyt és a lövedéket néma csendben felszedték. „És most mi lesz?" – kérdezte ő hétfőn. „Mi lenne, nem lesz semmi, mert nem történt semmi" – mondta Laci, és így is lett. És ő megértette, hogy ami képletesen meg van írva, azt nem lehet kikerülni. De *mindenért* nem vállalhat felelősséget. Most ezen gondolkodjon egész életében? – és az egészet inkább elfelejtette. De az alattomos rossz érzés még napokig ott ült a dolgok alján.

Közben Révész Sándor turnéra indult, a Zalai Hírlapban olvasták, hogy Karácsony Jánossal a nagykanizsai szabadtéri színpadon is fellépnek. Csorna Lacival elhatározták, hogy elmennek. De Laci megint a kölcsönös bizalmat emlegette Novák hadnagynak, aki inkább beosztotta Lacit szolgálatba, hogy ne kelljen hallgatnia. Így már neki sem volt kedve a koncerthez, jobb híján moziba ment. Aztán a film a felénél hirtelen abbamaradt, mert a koncert miatt levették az áramot az egész *komplexumban*, és a mozinézőket, főként előfelvetteket, egy oldalkijáraton átterelték a szabadtéri színpadhoz. Az énekesek akkor érkeztek egy fehér 1600-as Ladával, a kocsi alig fért el mellettük a szűk úton; ők bámulták az énekeseket, azok pedig bámulták a katonákat. Amíg várt a koncertre, arra gondolt, hogy lám, megint akarata ellenére… Ez kényelmetlen volt. Ezért inkább csak azt gondolta: Ki vagyok én, hogy a sors akaratával szemben… Még rövidebben: Ki?

A koncert amúgy jó lett volna, csak a színpadot borító hullámtető az első perctől kezdve rezonált, és néhány csendesebb dal kivételével – például a *Szól a dal* (vagy az *Én szeretlek* lehetett?) – alig hallottak valamit. Vagyis hangokat általában nem. Az egész úgy szólt, mint David Bowie-tól a *Hallo, Spaceboy* című szerzemény (eredeti mix), így tehát a Révész–Karácsony páros – akaratán kívül – már 1986 nyarán feltalálta a *techno* műfaját.

Nyerges Gábor Ádám

Búcsúzkodásaink (zanzás) története

elodázó, marasztaló alkalmi ~~költemény~~ versike

búcsúzkodunk, kedves barátom,
vagy talán köszöntelek –
mintha ugyan különbséget tehetne,
ami egyik és másik „hellau” között lebeg.

búcsúzunk, mindig búcsúzunk.
már így ismerkedtünk össze.
boroztunk, sétáltunk, beszélgettünk.
ennyi történt mindössze.

s közben szüleimmel neveltél fel,
de még ennél is szebb a lényeg:
hogy ti. kertészeti törődéssel,
attól független gondossággal, hogy
virágnak vagy haszonnövénynek.

és most búcsúzunk.
búcsúztunk eddig is,
otthonos köztességben,
mely már a kezdetektől
soha nem start és nem finis.

felszántottuk a csendet, csak
ennyi volt – hát mi nem ennyi?
megosztottunk két évtizedet,
ráértünk kicsit „merengni”.

„vip vendégként” néztük
párhuzamosan telő életeinket.
nem számított, hogy gyóntatóé,
pszichológusé vagy kényelmes
tévénézőé volt épp a tekintet.

búcsúztunk – kezdettől,
és vártunk, mint ki nem tudja,
már lekéste-e a járatot,
vagy annyira még nem indulna.

búcsúztunk, majd – maradtunk
életben, kocsmában, „szálónban”,
aztán innen folytattuk
magas röptünket, újra felszállóban.

búcsúzom most is
(ez egy köszöntés).
az életed ünneplem
(ez meg csak önzés).

megköszönöm, hogy vagy,
mesterem, másik apám.
kérlek, még maradj,
búcsúzkodjunk még sokat –
s közben sosem igazán.

Mizsur Dániel

Beljebb vagyunk

Ha kerek évforduló éri az embert, összeszedegeti emlékeit.

Ha kerek évfordulóját ünneplik az embernek, talán összeszedegetik helyette az emlékeit. (Pláne, ha az illető saját bevallása szerint erre rá is szorul.)

De nem is helyette szedegetik össze. Mert a portré sem mászik ki a rámák közül, hogy megfesse önmagát.

A barátságnak meg nem lehet összeszedegetni az emlékeit, mert ha valakiről összeszedegetik az emlékeket, akkor az illető hol van, hol meg nincs. Egy félig jelentős, félig jelentéktelen festményre szoktak így emlékezni. Hát némi hatást biztos gyakorolt a művészet nagy történetére, de maradjon csak partvonalon túl. Ott a helye.

A barátság nem a partvonalon túl ólálkodik, ugrál, hogy figyeljenek rá, nem a partvonalon túlról harsánykodik. A harsány létezők többnyire amúgy is gyanúsak.

Az összeszedegetett emlékek lehetnek találkozások, átivott éjszakák, tanórák, közös utazások, látogatások, jó hírek, kevésbé jó hírek, meccsnézések. Satöbbik. Az emlékek tárgyakkal és helyszínekkel persze szívesen társulnak. Kordbársony fotelekkel, kerek dohányzóasztalokkal, szőnyegekkel, hamutartókkal, söralátétekkel, baseballsapkákkal, erkélyekkel, forgalmas, kevésbé forgalmas utcákkal és utakkal, gesztenyésparkkal, alagúttal, hevesi településekkel. Szavakkal, mondatokkal, *már-már szinte* szófordulatokkal.

Ezek már nem a partvonalon túlról harsánykodnak. Beljebb vannak. De a barátság mégsem ezek a szerencsés párosítások. Habár jól megmozgatják az elmét és az érzeteket, mert szagok, illatok is tartoznak hozzájuk.

Dohányfüst, gesztenyéspark illata, századfordulós lapok illata, könyvillat.

Ez mind csak tartozék.

A barátsággal mi magunk vagyunk beljebb, úgy általában. Az ünnepelt barátságával mind beljebb vagyunk az életben. Én is, mint sokan. És csak ezután jönnek az emlékek, amiket néha összeszedegetünk.

Palágyi R. László

Átkos

A karórámra pillantottam, és megköszörültem a torkom, de az előttem álló nő, akinek a parfümje betöltötte a trafikot, zavartalanul flörtölt tovább az eladóval. Újabban mintha minden nőnek ilyen vízillata lett volna, ami csak most tűnt fel, most, hogy ez az illat szökőárként emelkedett előttem, és azzal fenyegetett, hogy tönkreteszi a napomat.

– Szabad lesz? – furakodtam a nő mellé, aki rég túl volt már a fizetésen.

– Szabad leszek, János? – kérdezte rám sem pillantva. – Mióta van itt nálad ekkora forgalom?

– Kilencvenhárom óta. De egyébként hat után már csak én vagyok itt…

Az eladó végigsimított éjfekete bajuszán, mire a nő nevetve búcsút intett.

– Telefonkártyát szeretnék – közöltem.

Az eladó hosszan nézett a nő után a trafik apró ablakán, majd cigarettára gyújtott. Kutakodni kezdett a szörnyű összevisszaságban. A levélpapírok, cukorkák és bélyegek teljesen logikátlanul sorakoztak mögötte, csodálatos módon mégis megtalálta, amit keresett.

– Csak ezerforintos van – tartotta föl a kártyát, és újra a nyakát nyújtogatta az ablak felé. – Százhúsz egység.

Ellenőriztem a tárcámban, amit egyébként is tudtam.

– Nem nézné meg még egyszer? Sajnos nincs nálam annyi…

Lassan felém fordult, belém fúrta a tekintetét.

– Nekem meg momentán nincs kisebb. Parancsol valami mást?

Ezúttal én pillantottam ki a telefonfülkére, ami nem fogadott el készpénzt.

– Uram – sóhajtottam. – Nézze, én jóhiszemű ember vagyok.

– Ezt meg hogy érti?

– Merem remélni, hogy ez nem afféle kicsinyes bosszú, amiért megzavartam az udvarlását, hanem tényleg elfogytak az olcsóbb kártyái. Meglehetősen infantilis viselkedésnek tartanám az ellenkezőjét…

A férfi önkéntelenül elnevette magát az eszmefuttatásom hallatán.

– Menjen a Moszkvára, ott a postán kaphat bármilyet – felelte békülékeny hangon (és talán álságosan).

Elharapott köszönéssel távoztam. A Krisztina körútra éppen bezördült a Hűvösvölgy felé tartó villamos, amire muszáj volt fölszállnom, és nem szállhattam le a Moszkván. Attila meg fogja érteni – biztattam magam. Váratlanul behívtak az Intézetbe, és csak útközben jutott eszembe telefonálni, van ilyen. Elüldögél majd a klubban egy órát, a hozzá hasonló értelmiségiek kifejezetten szeretnek unatkozni. Velem más volt a helyzet, én legfeljebb az orvosok közt számítottam bölcsésznek. Most is új nadrágot, vasalt inget és ragyogó félcipőt viseltem. A villamoson néhány nyugdíjas üldögélt Magyar Hírlapba meg Népszabadságba csomagolva, csak én néztem a rügyező fákat, és megpróbáltam unatkozni. Kárpótolni fogom Attilát, fogadkoztam. Érdekelte a munkám, én pedig igyekeztem is beszámolni az érdekesebb esetekről. Újabban sokat kérdezősködött a férfiról, aki azt állította, hogy valójában egy honfoglaláskori táltos – éppen miatta hívtak be most az Intézetbe. Állítólag Tegének hívták, Üllő vezér táltosa volt, és egyszerűen átszellemült ide, a huszadik század végébe (ahol én még egy nyomorult telefonkártyát sem tudtam venni). Attila kissé fájlalta, hogy a sztorihoz Árpád vezérnek épp azt a fiát szemelte ki, aki talán nem is létezett, legalábbis az egykorú forrásokban nem volt nyoma.

– Ha létezett is, még Anonymus is Hülek néven említi – magyarázta. – Vagyis igen valószínűtlen, hogy a táltosa Üllőként hivatkozzon rá.

Azt viszont biztosan tudtam a pasasról, hogy kilencven előtt egy szövetkezetben dolgozott, ezért csak úgy neveztük: a TSZ táltosa.

*

– Tizenötödike csak szombaton lesz, nem? – kérdeztem az ápolónőtől, miután az ötödik pizsamás beteg jött szembe a Pszichoterápiás Osztály folyosóján kokárdában.

– A doktor úr is el tudott volna viselni egy munkaszünetit?

– Én bármennyit – legyintettem. – De úgy értettem, hogy tizenötödikéig még van majdnem egy teljes hét.

– Egész héten készülnek az ünnepi műsorra – közölte az ápolónő, majd az igazgató modorában hozzátette: – A *betegeink is magyarok!*

– A választásokig meg még egy év…

Az ápolónő nevetett, de az ajtóhoz érve megkeményedett a mosoly az arcán.

– Nem tudjuk, mit csinált Feri bácsival – suttogta.

A táltos éppen az ágyán ülve cigarettázott, amikor beléptem. Az ötvenes éveit taposó, kissé elhízott, kopaszodó férfi tekintete kristálytiszta volt, mint mindig. Biccentett, és elnyomta a cigit, mivel tudta, hogy nem szeretem a füstöt. Az ő mellkasán is saját készítésű kokárda díszelgett, valamivel ízlésesebb, mint amiket eddig láttam a betegeken.

– Ha miattam hívták be, bocsánat – mondta halkan.

Leültem a másik ágyra vele szemben. A kokárda mellett ott lógott a nyakában egyetlen saját tulajdona, egy faragott kereszt. Bár azt állította, hogy Üllő vezér azzal bízta meg, hogy pogány szellemekkel tartsa a kapcsolatot, a kereszt nagyon is természetesnek hatott rajta.

– Feri bácsi órák óta bámul maga elé, nem reagál a környezetére. Mit művelt vele?

A táltos masszírozni kezdte a vállát. Miután Lipótmezőn évekig haloperidollal és klórprozaminnal tömték, izommerevség gyötörte.

– Azt hittem, jól érzi itt magát. Nagy szerencse, hogy átkerült ide.

A táltos keserűen fölnevetett, majd a plafonra emelte a tekintetét, de mintha az eget fürkészte volna.

– A *demokratikus* Magyarországra gondol?

– Erre az intézményre, erre a szobára gondolok! Mit mondott Feri bácsinak?

– Feri bácsi bolond – felelte foghegyről, még mindig a plafont bámulva.

Fölegyenesedtem az ágyon. A játszma tehát folytatódik.

– Betegeknek nevezzük az itt lakókat, ezt már számtalanszor megbeszéltük. Ahogy azt is, hogy nem minden esetben a gyógyulás a cél, hanem az, hogy az itt lakók, például Feri bácsi, megtanuljanak együtt élni a tüneteikkel. – A táltos bőszen bólogatott, de a jobb kezével közben keresgélni kezdett valamit a matrac alatt. – Maga például azt állítja, hogy egy tizedik századi táltos, aki valamiféle mágikus szertartás során kelt életre Nagy Tibor testében. Itt az Intézetben mindenki elfogadja, hogy a *maga* számára ez valóságos élmény, és maga is megtanult együtt élni…

– Ez volt nála – húzta elő a matrac alól a harminccentis hurkapálcikát, amitől elakadt a szavam. – Nyilván valamelyik sütögetéskor szerezte be. Varázspálcának mondta, én pedig jeleztem, hogy semmiképp sem az. Erősködött, hogy márpedig varázspálca, a vak is láthatja. Azt feleltem, hogy egy vak ember talán elhiszi, de én nem vagyok az. Nos, ezután megpróbálta kiszúrni a szemem. Úgyhogy meg kellett nyugtatnom.

Bár legszívesebben kikaptam volna a kezéből a pálcikát, megvártam, hogy átnyújtsa, miközben végig tartottam vele a szemkontaktust.

– Magának akartam odaadni – magyarázta –, az ápolók néha elég kiszámíthatatlanok.

Megpörgettem az ujjaim között a pálcikát, nem tudtam mit mondani. Hihető volt a történet. Feri bácsi a bipoláris zavara mániás fázisában meg volt győződve róla, hogy varázserővel rendelkezik.

– Egy-két nap múlva rendbe jön – mondta a táltos színtelen hangon.

– És maga? – kérdeztem. – Maga mikor jön rendbe? Hallom, napok óta nem járt az udvaron. Korábban azért rágta a fülemet, hogy kinn alhasson a szabad ég alatt. Már a friss levegőre sem vágyik?

– Másra sem vágyom – sóhajtotta, és a tekintete végigsiklott a fehér falakon. – Tudom, hogy a legtöbb *beteg* hasonlókkal fárasztja magukat... Mi is az a szó? Paranoia? Nem szeretném, ha azt hinné, hogy paranoiám van.

– Bármit elmondhat, amit szeretne.

A férfi szomorúan elmosolyodott.

– Na igen, azt tudom. – Ezúttal a combját kezdte masszírozni. – Az az igazság, hogy azért nem megyek le az udvarra, mert már többször előfordult, hogy bámultak engem az utcáról.

– Néha van ilyen, de ezzel nem kell törődni.

– Nem érti – kezdte elgondolkodva. – *Engem* bámultak. Három nagydarab férfi. Megpróbálták feltűnésmentesen, de nagyon rosszul csinálták.

– Ez komoly dolog – igyekeztem empatizálni. – Akár az udvaron is beszélhetnénk erről legközelebb. Fenyegetőnek érzi a kórházon kívüli világot?

– A világot nem, de azok az emberek... ők, azt hiszem, ismerték Nagy Tibort.

– Miből gondolja ezt?

– Úgy néztek rám... Amikor összenéztünk, mintha attól tartottak volna, hogy felismerem őket.

– De nem ismerte fel...

– Emlékszem Üllő vezér arcának minden ráncára. Emlékszem a lovak vérének ízére. Emlékszem a vadszagra, amit az erdei szellők hoznak a szarvasok felől. De azokat az embereket a *saját* szememmel sosem láttam.

Hosszan tanulmányoztam Tibor ragyogó fekete szemét. Ez komoly visszalépésnek hangzott. Miután az évekig tartó, szovjetektől örökölt gyógyszeres kezelésből sikerült kilábalnia, a terápiája egészen jól haladt. Jobban szerette, ha Tegének szólítják, de elfogadta azt is, ha Tibornak nevezik. Zárkózott volt, de egyre több emberhez kapcsolódott. Azt is el tudtam volna képzelni, hogy egyszer majd képes lesz önállóan, biztonságban élni a kórházi környezetén kívül is. Persze könnyebb dolgom lett volna, ha ismerem a kórtörténetét, de a lapja katasztrofális volt, csak a felvétele idejében lehettem biztos. Bár az már rejtély volt számomra, Bodrogközből hogyan került Lipótmezőre, miért nem egy borsodi szociális otthonban kötött ki.

– Most azon gondolkodik, hogyan kerülhettem ide – mosolygott diadalittasan. Gyakran úgy viselkedett, mint egy mentalista. – Pedig már mindent elmondtam...

Igen, bólintottam. Halálosan megsebesült egy besenyő betörés során, ezért folyamodott a mágikus szertartáshoz. Egy másik táltos testére szeretett volna szert tenni, erre Nagy Tibort kapta. Eleinte napokig az erdőben kóborolt, de csak akkor hívták rá a rendőröket, amikor elkezdte „feláldozni" a TSZ állatait.

– Van valami, ami nem fér a fejembe – kezdtem fejcsóválva. – Egy másik korba került, ráadásul bezárták. Nem tekinti betegnek magát, mégsem tudok arról, hogy valaha is megpróbált volna megszökni. Maga intelligens ember, Tege, és mintha ma-

radt is volna valami a varázserejéből. Mielőtt leszedálták, akár még sikerrel is járhatott volna. Ha én a maga helyében lennék, biztosan megpróbáltam volna lelépni innen.

– Látszik, hogy nincs az én helyemben – biccentett a táltos. – A fél életemet a jövő fürkészésével töltöttem. Hát most megkaptam… Itt még a virágok, a fák és az állatok sem ugyanazok, csak az évszakok maradtak. De nem ebből a különös világból, nem ezek közül a falak közül kellene megszöknöm – tekintett körbe, majd a mellkasára bökött. – Ez az én átkos börtönöm.

*

– Ne haragudj, öregem – sajnálkoztam Attilához telepedve. Láttam rajta, hogy nem igazán bosszús, az asztalon ott hevert előtte egy friss, barna borítójú könyv, valaminek a *párnája*, nem láttam pontosan, mert éppen a cigisdoboza pihent rajta. Ráadásul a Tilos az Á megtelt érdekes arcokkal, őt pedig már ez a látvány is elégedettséggel szokta eltölteni.

– Megbocsátok, ha hozol egy hosszúlépést.

– Figyelj, egy óra késést te észre se veszel, nem? Nincs ilyen szakmai ártalmad, hogy mindig történelmi távlatokban gondolkodsz?

– Na hozd azt a fröccsöt!

Bármelyik más, általunk kedvelt kocsmában túlöltözött lettem volna, de itt annyiféle ember fordult meg, hogy nem keltettem feltűnést. Másfelől viszont, bár régen megszoktak minket, Attilával végső soron előkelő idegenek maradtunk, ami nem is volt ellenünkre. Mi tisztes megélhetéssel rendelkeztünk, mi voltunk a történész meg a terapeuta, akik nem törnek irodalmi babérokra, nem feszegetik a művészet határait performanszokkal, akikről csak az egykori évfolyamtársaik tudták, hogy még éppen időben, két év után dobbantottak a magyar szakról.

Elmagyaráztam Attilának a késésem okát, amit élénk figyelemmel hallgatott végig.

– És ha tényleg figyelik? – kérdezte elgondolkodva. – Rokonok vagy volt kollégák? Talán megtudták, hogy átkerült hozzátok Lipótmezőről. Ahogy meséled, ez olyan, mintha a börtönből szabadult volna.

– Benne van a pakliban – vontam meg a vállam. – Ha viszont az utcán látott arcok emlékeztették valakire, akkor a múltja felé tapogatózik. A múltja felé, amit eddig határozottan elzárt mindenki elől, saját maga elől legfőképp. Ez a legnagyobb problémám ezzel a pasassal. A téveszméit nem tudom összekapcsolni a korábbi életeseményeivel.

Attila megforgatta a szájában a fröccsöt, majd mosolyogva cigarettára gyújtott.

– Nekem van egy tippem, hogy kik szaglásznak utána… Lehet, hogy a honfoglalás korából követték! Elvégezték ugyanazt a szertartást. Itt Budapesten esnek egymásnak a régi korok ellenségei.

– Aha, mint a Hegylakóban – mondtam a füstöt hessegetve magam elől. – Kösz a segítséget.

– Who wants to live foreveeer… – dudorászta Attila, majd az egyre zajosabb Tilos az Á füstfelhőjébe révedt. – Bujdosik. Nem találja a helyét a világban. Már a szobáját sem akarja elhagyni. Csak ül az ágyán a kokárdájában, és azt hiszi, hogy ő egy táltos. Ő *mi* vagyunk. Hallod, ez a pasas Magyarország.

– Muszáj megkérdeznem – húzódtam közelebb gondterhelt arccal. – Nyugtass meg, hogy nem azért érdekel téged ez az egész, mert írni akarsz belőle valamit…

– Egy dolgot tudsz róla, de az elég is – folytatta Attila, szóra sem méltatva provokatív kérdésemet. – Nem véletlen, hogy néhány héttel a rendszerváltás után került zárt osztályra. Nyilván tudta, hogy előbb-utóbb a TSZ-nek is annyi. A TSZ volt az egyetlen, aminek volt értelme az átkosban, bazmeg. Azokat még én is sajnálom.

– Láttál már élőben tehenet, Attila? – kérdeztem szelíden.

Az arcomba fújta a füstöt.

– Peiszisztratoszt se láttam, mégis többet tudok róla, mint a rabszolgái…

– Ezt most komolyan mondod?

– Félig. Mert nem elég, hogy késtél egy órát, még zrikálsz is. És ha nem láttam tehenet? A TSZ-eket akkor sem kellett volna hagyni. Elég lett volna az elnököket kipicsázni.

Tűnődve néztem Attilát.

– Nem hiszem, hogy a rendszerváltásba betegedett volna bele. Nem hiszem, hogy sejtette volna, mi lesz itt. Egyáltalán nem foglalkoztatja a politika. Azt sem tudja megjegyezni, melyik parlamenti törzs kormányoz.

Attila elkomorodott.

– Figyelj, ha szeretnél a korábbi, hogy is mondtad… *életeseményeiről* információt szerezni, akkor beszélhetnél olyanokkal, akik ismerték. Felhívhatnád például valamelyik volt főnökét. Tudod, hogy melyik szövetkezetben dolgozott?

– Azt igen. Kár, hogy épp a múlt héten hagytam el a TSZ-elnökök országos listáját. Pedig végig itt volt a zakóm zsebében…

– Szerencsére van egy haverod, aki egy bizonyos levéltárban dolgozik…

Válasz helyett ezúttal én húztam bele a fröccsbe. Talán már így is túl sokat árultam el a betegről.

– Figyelj, a nevét nem kell megmondanod – tárta szét a karját. – Megmondod a TSZ nevét, én meg utánanézek az elnököknek. Cím és telefonszám így sem lesz mellette, bújhatod utána a telefonkönyvet.

– Kossuth Termelőszövetkezet, Sárospatak – mondtam megadóan.

*

Attila csütörtökön fölhívott az elnök nevével.

– Szerencséd, hogy nem Nagy Lászlónak hívják – mondta a telefonba, én pedig összerezzentem, nem tudta-e meg a beteg nevét is a Szövetkezet nyilvántartásából. – Az elnök úr Nógrádban született, valószínűleg onnan pottyantották Sárospatakra – folytatta. – Lehet, hogy már hazaköltözött. A helyedben rátelefonálnék a nógrádi Tótfalusi Károlyokra is.

Kilenc Tótfalusi Károlyt írtam össze a két megyéből. A potenciális egykori elnökök többsége furcsállta a hívásomat, és szerette volna rövidre zárni a beszélgetést, csak az egyikük volt szívélyes. Sajnálattal közölte, hogy nem ő az illető, de sok sikert kívánt a felkutatásához. Megfordult a fejemben, hogy ő lehetett az. Még mindig ezen járt az eszem, amikor gépiesen föltettem a kérdést, és egy hang enyhe palóc tájszólással azt felelte Balassagyarmatról, hogy „Igen, én vagyok az".

– Nagy Tiborról szeretnék érdeklődni. Ön alatt dolgozott Sárospatakon.

Az egykori TSZ-elnök kivárt a válasszal. Hosszú másodpercekig hallgattuk együtt a vonal sistergését.

– Mit is mondott, ki maga?

A tájszólása teljesen eltűnt. Újra bemutatkoztam, majd leszögeztem, hogy pszichiáter vagyok, nem újságíró.

– A viszonthallásra – búcsúzott váratlanul.

Amikor újra próbálkoztam, nem vette föl a telefont, órákkal később sem.

*

Szombaton újra behívtak az Intézetbe. A rendőrautók még ott parkoltak az épület előtt, de a mentősök már szedelőzködtek.

– Mennyire súlyos? – ragadtam meg az egyikük karját.

– Semennyire – felelte a mentős, végigmért, majd finoman kivetkőzött a szorításomból. – De magának lesz dolga vele...

Két ápolónő kisírt szemekkel vigasztalta egymást az étkezdében. A folyosókon csend honolt, a betegek sehol, csak egy-egy szobából hangzott jajveszékelés. Az ünnepi műsor elmaradt. Az egyik termetes ápoló összefont karral ácsorgott a sarokban. A sebtapaszokból ítélve ő is részt vett a bunyóban.

– Mintha tudta volna – magyarázta a negyedik kolléga, akit szinte felvillanyozott az eset. – Nem akart lemenni a kertbe… De olyan szép tavaszi idő van ma…

– Szóval senki nem akart bent maradni vele az épületben – fordítottam le a szavait.

A táltos mindig tiszta tekintete elfelhősödött. Mozdulatlanságba dermedten ült az ágyán, és a semmibe révedt. Megmosdatták és felöltöztették, de a kokárda és a kereszt hiányzott róla. Valahogy idegennek is tűnt most nélkülük. A bőrén csak horzsolások látszottak, de a pszichéjét maga alá gyűrte a katatónia.

Az elfogott támadó, egy színes melegítőfelsőt viselő negyvenes férfi a konyhában ült egy vasszékhez bilincselve, rajta kívül csak két rendőr tartózkodott a helyiségben.

– Doktor Fehértói, a beteg terapeutája – mutatkoztam be.

Az ősz rendőr biccentett. Ő figyelt a melegítő felsősre, a másik rádiózott, valószínűleg azokkal tartotta a kapcsolatot, akik a többi támadót vették üldözőbe.

– Óriási mázlija volt – mormolta az idős zsaru a kávéját szürcsölve. – Kés is volt náluk, de meg se tudták karcolni… nem néztem volna ki a fickóból.

– Az egy ördög, bazmeg – nyögte a megbilincselt.

A rendőr jelentőségteljesen megpaskolta a vállát, majd a szájára tette a mutatóujját.

– Pedig nem értünk ki túl korán – fordult hozzám. – Mindenki a belvárosban van az ünnepségeken, alig találtak egységet.

– Miért verték meg? – kérdeztem a támadótól.

– Nem tudnak róla semmit, mi? – kérdezett vissza fölényesen.

– Doktor úr, foglalkozzon inkább a betegével – javasolta a rendőr.

– Azt teszem! – mondtam élesen. – Miért? Miért akartak bántani egy beteg embert?

– Nagyon jól jött neki, hogy elment az esze… jól jött neki, hogy Pestre került. Már nem volt senki, aki megvédje… Tudta, hogy úgyis eljövünk érte. – A férfi véreset köpött a padlóra. – Nekem az unokahúgomat tette tönkre. Másoknak meg az anyját. De ezt a szenteskedő faszt mindig bevédték. Most még a bolondokházában is…

A dühe őszinteségéhez nem fért kétség. A férfi egyáltalán nem aggódott amiatt, hogy őrizetbe veszik. Az dühítette, hogy nem kapták el Nagy Tibort.

– Kik védték be? – kérdeztem.

– A TSZ vagy az akkori pap…– felelte egy vállrándítással. – Tököm tudja, de valakik mindig bevédték…

*

A másik két támadót nem fogták el, fölszívódtak valamelyik ünneplő tömegben. Hazaérve a postaládámban egy levél várt, bélyeg és címzés nélkül, de megismertem Attila írását: *Ne haragudj! Magadra végképp ne.* – Ennyi állt a papíron, a másik, kétoldalas fénymásolt dokumentum viszont tele volt írva. Nagy Tibor belügyes kartonját tartottam a kezemben, amit az a hülye előásott a levéltárból. – *Attila…* – sirattam az orvosi titoktartást, aminek a megszegéséért csak magamat okolhattam.

A gépelt kartonlap egy hálózati személy dossziéja volt. *Születési éve: 1940. március 26. Születési helye: Komlóska. Foglalkozása: Öntözőgép-szerelő.* Megfordítottam a lapot. A *beszervezés alapja: Személyes érdek.* A *foglalkoztatás vonala: Katolikus gyülekezeti élet megfigyelése. Fedőneve: Táltos.*

*

Porzottak a hirtelen beköszöntő tavasztól a belvárosi utcák, jó volt kijönni a zöldbe. Tavaszi fáradtság ült meg mindent, a BKV járművei a szokásosnál is jobban vonszolták magukat. A lehető leghosszabb útvonalat választottam, még a fogaskerekűvel is jöttem négy megállót. Már hétfőn jönnöm kellett volna, de útközben a Krisztinán vettem egy telefonkártyát, és betegségre hivatkozva kimentettem magam.

– Kiderült, hogy miért került ebbe a testbe. – A fénymásolatot a katatón szempár elé tartottam. – Egy táltosba szeretett volna átszellemülni… hát sikerült. Nem, nem azért, amiért sejtette. Nem Nagy Tibor ősei közt voltak táltosok, ő maga volt az. Bizonyos értelemben…

Leültem vele szemben az ágyon. Mintha hálásan pillantott volna vissza rám. Valószínűsítettem, hogy ezt csak én projektálom a tekintetébe. A tekintetbe, amely minden jel szerint egy abuzív besúgóhoz tartozott. Elfogott a bűntudat. Miféle szörnyeteget próbálok én megvigasztalni? Kétségbeesetten szabadulni próbáltam az érzéstől. Egy pillanatra Tege, Üllő vezér táltosa a messzi csillagok közül tekintett vissza rám.

– Maga csak túlságosan jóhiszemű – törte meg a katatón csöndet. – Ezt akarta hallani?

Nem tudtam mit felelni. Ez volt az utolsó varázslata. Néhány perc múlva már abban sem voltam biztos, hogy tényleg beszélt hozzám. A csönd újra nyomasztóvá vált. Mielőtt elmentem, még kinyitottam neki az ablakot. Magára hagytam Nagy Tibort, Tegét a börtönében, az ablakkeretben a rácsokkal, amiken túl ott zsivajgott az örök tavasz.

Petőcz András

Chaos és káosz

(a 70 éves Fráter Zoltánnak)

Az idők kezdetén, amikor még a Chaos uralkodott, megszületett egy barátság. Mondom, ez a barátság az időszámításunk előtt köttetett, valamikor az i. e. 5. évben, vagy korábban, nem is tudom. Tehát i. e., vagyis a „*Rendszer Váltás*" nevű mítikus és misztikus személy megszületése előtt, a Pesti Barnabásról elnevezett utcában található épület B portájának a félemeletén, a Büfé Tanszéken. De az is lehet, hogy nem pont ott. Rég volt.

Akkoriban még volt haja is a barátomnak. És éppen nősülni készült, meg tanította a tanulni vágyó ifjúságot. Tanítani még ma is tanítja, és ezt fogja tenni, amíg a világ világ. És azon is túl, örökkön-örökké.

Alapvetően konzervatív lélek. Álmodozni szeret, van benne valami naivitás, és mindez jól áll neki. Osvát Ernőről gondolkodik akkoriban, Osvát életéről, de nem csupán az életéről, ezért születik meg az *Osvát Ernő élete és halála* – valljuk meg, rejtélyes című – monográfiája.

Mintha a befejezése valaminek fontosabb lenne még annál is, ami a befejezés előtt volt.

Ez a szemlélet, ez a gesztus nagyon emlékezetes. Van benne valami szomorúság, *spleen*, egykedvű beletörődés. Valami egzisztencialista reménytelenség. Hogy úgysincs értelme semminek. És hogy mégis van. És hogy csinálni kell a dolgokat. Mert nem lehet nem csinálni.

Konzervatív lélek, írtam korábban. Mégis, éppen a spleen, az egzisztencialista reménytelenség szemlélete nyitottságot, kíváncsiságot ad hozzá ehhez a konzervativizmushoz. És mindezzel együtt kapcsolódik a mindenkori fiatal, új vagy avantgarde

irodalomhoz. Ennek köszönhetően szerkesztjük együtt a *Médium-Art* antológiát, amelyik a képversek, a vizuális költészet mai napig legteljesebb XX. század végi válogatása. A közös munka során meglep az érzékenységével, ahogy a számára sok szempontból szokatlan munkákra rácsodálkozik, felismeri azok minőségét, biztos kézzel válogatja ki, mi az, ami jó, mi az, ami kevésbé jó. Szerkesztőtárs, akivel jó közösen gondolkodni szerzőkről, művekről.

A válogatás 1987-ben készen van. A kéziratot akkor adtuk le a Magvető Kiadóba. Három évet „pihent", mire 1990-ben megjelenhetett.

Emlékszem, ahogy az akkori lakásomban, a Kisdiófa utcában, a konyhából kialakított szobámban lapozgattuk a beérkezett munkákat. Meglepett, amikor egyszer csak Szkárosi-verset szavalt munka közben. Fejből szavalta, spontán. Fura, spleenes, meditatív Szkárosi-vers volt. Sok repetitív elemmel. Már nem emlékszem a címére.

Miközben a nyolcvanas évek experimentális, avantgarde időszakát éltük, valójában nekem is a konzervatív spleen tetszett titokban. Nem is titokban. Meggyőződésemmé vált, hogy vizuális vers, szabadvers, szonett vagy klasszikus versformák, ezek mind-mind megélnek egymás mellett, sőt mindegyik forma egy-egy újabb lehetőség alkotói energiáink, kreativitásunk kibontakoztatására. Nincs kizárólagosság. Így, miközben képverset készítettem, aközben egyre több szonettet írtam, sőt a gondolatritmus vagy repetitív technikák segítségével a zártabb formák felé fordultam. A közös munka során egyértelműen kiderült, hogy a szemléletünk nagyon is hasonló.

Fontos részlet még: hősünk igazi belvárosi lélek, aki a Váci utca–Petőfi Sándor utca–Kossuth Lajos utca–Felszabadulás tér négyszögéből nem szívesen mozdul ki, aki itt érzi otthon magát. Meglepetés a számomra, amikor egyszer csak Budára költözik. Ő, az igazi pesti.

Ahogy említettem, nyitott-konzervatív-avantgarde fiatalok voltunk akkoriban, a nyolcvanas évek közepén, annak a második felében. Azt hiszem, valamiféle belső nyugalomra, békés megérkezésre vártunk, hogy egyszer majd megkapjuk azt a megbecsülést, ami magabiztosságot, elégedettséget ad a számunkra. Ezt tükrözi az a vers, amit talán 1987-ben írtam, és neki dedikáltam. 1990-ben jelent meg *A láthatatlan jelenlét* című kötetemben. Most, majdnem negyven évvel a vers születése után, idemásolom:

Borongós, bús, banális költemény

Fráter Zoltánnak

Szeretnék lenni fáradt öregember --- őszhajú öreg szeretnék lenni --
Különös verssorokat --- tétova verssorokat szeretnék papírra vetni --
Könyvtárszobában elüldögélni ---
Nagy-néha visszanézni --- búsultan elmerengni --

Szememben nem lenne fáradtság - szomorúság --
Fényesség lenne szemeimben --- bágyadtság nem lenne --
Mozdulataimban erő --- mosolyomban nyugalom lenne --
Nyugalom lenne a mosolyomban.

Spalettás-nagyszárnyú ablakon kikönyökölni ---
Tavasszal, borzongós-hűvös hajnalon ---
Kikönyökölni nagyszárnyú-spalettás ablakon ---
Jó volna csontos vállaimmal az ablakkeretnek dőlni.

Öregember, vékony és szikár --- őszhajú öreg szeretnék lenni
-
Lenne: testemben nyugalom---- tekintetemben csillogás lenne
--
Nem lenne szememben félelem --- harsány szó többé nem
lehetne --
Nem volna félelem - - kiáltás többé nem lehetne.

Különös parkban sétálnék, mandula-fák között --
Nehéz, nagytestű virágok megölelnének --
Megölelnének nagytestű, gyönyörű virágok ---
Súlyos illatuk vágyammal elvegyülne.

Jó volna végre puha pázsitra dőlni --
A magasban lassúdad madárszárnycsapások --
Lassúdad szárnycsapások --- vércsevijjogások a magasban:
Bizarr, nagytestű virágok megölelnének.

Ha volnék őszhajú --- fáradt öregember --
Csendesen puha pázsitra dőlnék --
Vagy kikönyökölnék nagyszárnyú-spalettás ablakon --
Nyugalom lenne a mosolyomban.

Nem hiszem, hogy megvalósult bármi is abból, amit ebben a versben megfogalmaztam. A park, amiről írok, nyilvánvalóan Szigliget, az Alkotóház. Ma már nincs, nem áll az írók rendelkezésére, szállodaként működik, szállodai árakkal. Ki lenne olyan őrült, hogy lemegy Szigligetre, és méregdrágán heteket ott van, verset ír? Ez nyilvánvalóan lehetetlen. A versben megírt „park" nem áll a rendelkezésre.

A nyugalom, nem kell mondanom, szintén nem a miénk. A nyolcvanas évek második felében több volt a perspektíva, keve-

sebb volt a félelem. Távol vagyunk attól a harmóniától, amiről az egyes számú lírai hős ábrándozik. Nagyon távol.

Őszhajú sem lettem. Kopaszodom, de ami még hajam van, az inkább sötét, majdnem fekete. Apám volt ilyen, soha nem őszült meg igazán. Egyszóval, ami szerettem volna lenni, amiről az egyes számú lírai hős beszél, az nem lettem. Vagy talán kicsit mégiscsak lettem. Öregember. Az lettem magam is.

Azzal kezdtem ezt az emlékezést, hogy „az idők kezdetén, amikor még csak a Chaos uralkodott". Nos, mintha a Chaos nem is sejtette volna, hogy *az igazi káosz* éppen most lesz, majd' negyven évvel később.

Emlékezni viszont jó. Valamikori időkre, amikor még ilyen verseket is volt értelme írni.

Boldog születésnapot annak, aki most 70 esztendős!

Stolcz Ádám

A szakáccsá lett alkimista tiszteletlen ódája mesteréhez

Tréfából, Fráter Zoltánnak

Almáspite létem
te komponáltad össze!

Felhőkbe révedek,
vagy elnyúlok a földön
a zsemlemorzsaporban.

Ó, altosztrátusz felhők,
strúdelben rétegek!

Irodalmi éhedet remélem,
betöltöm, s ha kell, kiköpsz te!

Alma fater, mondd,
a zsenge torzsa hol van?

Élek, mint kiégett, sőt
odakozmált mágus.

Fortyogó üstökömből
végy nekem egy tállal!

Te gasztroremete!

Folyékonnyá mállt hús
nem leszek már többé.

Üss bár tökön a merőkanállal.

Szószokat kóstolnak
érzékeny ajkaim,
nem rezegnek többé
mágikus igéket.

Aranyrögeszmeként
elfolyt a margarin.

Ki-begöngyölődnek
a húsvarázstekercsek,
eretnekké vált a
bús lapockaherceg,
üveggömbjövődben
várnak húsfi-évek.

Zúg a lábosokban,
habbá vált a manna.
Megidézem
okkult ízvilágod.

Tűzrózsaligetként
ég a pentagramma,
lángmezők hajtanak
tejbegrízvirágot.

Fogadd el perzselő
babérkoszorúmat
lombikkoponyádra!

Főzd le a tűzhelyen
forróboraszúmat!
Ó, szigorú nyárfa,
héjadból hadd váljon
szomorú fűszerem.

Érleljen már véget
az éhségpokoljárás!
Felsülve így hagyj hát,
hisz fő a tisztelet.

Lánglelkemen főzd meg
lecsód alatt hagymád,
rejts el, komor hányás.

Létem megdinszteled.

Szőllőssy Balázs

Fél három

Az irodalomtörténeti hitelesség kedvéért: ezt most tényleg
    újévkor írom,
fél három van, körülöttem flitterbe mártva énekelnek hamisan
több évtizedes slágereket egyesek, hát ezt is megértük,
gondolom, hogy ezek több évtizedesek, akárcsak
Osvát Ernő élete és halála, gondolom, megint eszembe jut,
köszöntselek, határidőre, megírom, megint
fél három van, otthon, délután, néhány évtizeddel ezelőtt
egy elektromos bendzsó mellett ébredek.

Az irodalomtörténeti hűség kedvéért: ezt most a Tükörből
    írom,
az első helyről, ahol találkoztunk (ami nem igaz, mert
    a Csendesben,
ami nem igaz, mert a bölcsészkaron), amit nem ismertem,
képzeld, még mindig működik, a piros kockás terítők is
    maradtak,
bár kissé prózaibb arcok könyökölnek és gulyásleves felett,
    a füst eloszlott,
a helyek változók: hagyomány, hatás, iszony,

ezt most a Dunakanyarról, leginkább Nagymarosról írom,
a renyhe reggelekről, nyaraló, fenyőfa illatáról, ezt most a
fél hármas kávé illatáról írom, elképzelt aranykorokról,
majdnem megtörtént lubickolásokról térben és időben,

ezt most az Osvát és a Havas utcáról, a Krisztináról, a Fehérvá-
riról írom,
az időbe süllyedő, tünékeny város konkrét formái közt
idézetek, szellemek lebegnek: Karinthy, Nemes Nagy, Babits,
Sziráky, már megint fél három van, tán lassan indulok, „dehát
kávéház!"
- hallom a füst mögül, a kéziratok, a mondatok között
egy kortalan varázsló tölt nekem,

a tanulság az, hogy minden megy tovább,
tanulság nincs, a tanulság az, hogy egyben kell maradni,
hisz úgysem függ össze semmi semmivel,
mégis milyen jó összekötni bármit
bármivel, fél háromkor, éjjel vagy délután,
minek tanulság.

Tamás Péter

Találkozás egy régi baráttal

Ez a történet nem úgy van, ahogy ismeritek. Azt a részét már hallottátok, amikor a fiatalemberrel találkoztam. De azt még nem tudjátok, hogy előtte egy régi barátommal is találkoztam.

A fiatalemberrel a Duna-parton találkoztam, hat óra felé, alakja egy rakodóhajó hátteréből vált ki élesen, de mégis, azt hiszem, lépéseiről ismertem rá. Régi barátommal pár órával előtte, az egyetemen találkoztam. Őt sokkal könnyebben megismertem; először a zöld baseballsapkáját pillantottam meg. Örültem, hogy látom, és azt hiszem, ő is örült nekem.

A régi időkről beszélgettünk. Felidéztem neki az első találkozásunkat, amikor irodalmiproszeminárium-órát tartott nekem. Akkoriban ment a mozikban az *Őfelsége pincére voltam*; feladta, hogy nézzük meg. Hrabal egyetemi éveim kedves szerzője lett, és gondolkodásmódjáról, szellemiségéről azóta is a barátom jut eszembe. Ugyanezen az órán rövid esszét kellett arról írnunk, melyik a kedvenc versünk, és miért fontos számunkra. A *Hajnali részegség*ről írtam, és ez a választásom (mint azt később elmondta), már ekkor feltűnt neki. Valamit látott bennem.

Felidéztem neki azt is, amikor először javasolta, hogy igyunk meg egy sört az Ibolyában. Előtte még sosem ittam alkoholt, a kortársaimmal szembeni dacból sem, de ahhoz nem volt pofám, hogy, ha a tanárom sört rendel, én kólát kérjek, mint egy szerencsétlen. Persze trenírozatlan voltam, és fejembe szállt az ital; emlékszem, olyan széles mozdulatokkal hadonásztam, hogy egy ponton még az ő poharát is feldöntöttem. Valahogy így történt, hogy az egyetemi tanárom miatt ittam életemben először alkoholt.

Folytatódtak a beszélgetéseink, és a tanárom baráttá vált. A naiv fiatalember, aki voltam, kezdett ráérezni valamire az élet-

ből. Az első sörözés, amikor kiderült, hogy jó bölcsész módjára egy-két ital fölött megváltani a világot nem egyenlő a morális romlással – ez a sörözés csak az első volt az újabb felismerések láncolatában. Somolyogva, a csak rá jellemző, elmaradhatatlan iróniájával világított rá úgynevezett igazságokra. Néhány egyből beépült a szemléletrendszerembe, néhánnyal pedig még mindig van dolgom – épp a napokban jutott eszembe barátomnak az a régi félmondata, hogy az ember félig ember, félig állat, és az állati részt sem szabad elfelejteni, megtagadni, elnyomni.

Bár annyi meglátást osztott meg velem, hogy most, lassan két évtizeddel később is szemezgetek belőlük, beszélgetéseink ugyanakkor könnyedek is voltak. Egyszer részletesen, legalább fél órán keresztül elmeséltem neki a *Szárnyas fejvadász* történetét, amit magától meg nem nézett volna, de az én előadásomban élvezettel meghallgatta. És azt is tudta, hogy kell a humort megtalálni a nehéz vagy látszólag nehéz dolgokban. Emlékszem egy alkalomra, amikor úgy zártam le az aktuális szerelmi kudarcomról szóló beszámolómat, hogy „hát, ebből sem lett semmi", és ő meglátta ebben a mondatban a bonmot-t. Külön bejáratú szállóigémmé vált, apokrifos barátaim elsődleges ismertetőjegyemként kezelték, és sokszor nevettem ki ezekkel a szavakkal a balsikereimet. Ez mind nincs, ha ő akkor fel nem ismeri a mondatban rejlő potenciált.

Ilyenekről csevegtünk ott, az egyetem előtt állva. Nem tudtuk addig folytatni, mint szerettünk volna, mert órára kellett mennie – ő biztosan azt mondta volna, ha rákérdezek, hogy őszinte bánatára, de élek a gyanúperrel, hogy valójában szívből, élvezettel tartotta meg azt a szemináriumot. Nem emlékszem, mit vettek aznap, talán pont Karinthyt. Én szintúgy órára siettem. Eddigre már annyi víz lefolyt a Dunán, hogy magam is tanár voltam, noha az amerikai irodalom elcsábított a magyar szaktól.

*

A fiatalemberrel hazafele menet találkoztam. Hosszú haja volt, még a rockerkorszakát élte. Salinger-kötetet tartott a kezében, amit a szemináriumi kötelezők helyett olvasott. Hátulról pillantottam meg, és hiába szólítottam meg, nem fordult felém.

Sokáig kellett kérlelnem, hogy szóba álljon velem. Mikor végre szembefordult velem, nem a repülőgépről vagy az Északi-sarkról kérdezett, hanem az imént látott barátomról.

– Te mikor leszel olyan tanár, mint ő?

– Mint ő? Azt nem lehet. Mindenkinek más a stílusa, az egyénisége, mindenki–

– Te mikor fogod úgy meglátni a hallgatóidban a tehetség legapróbb csillanását, mint ő?

Mélyen a szemembe nézett.

– Fogsz annyi időt tölteni a hallgatóiddal, mint ő töltött a sajátjaival?

– Én is figyelek a hallgatóimra, és próbálok minél több időt–

– De fogod-e azt vallani, hogy ezek a személyes beszélgetések a legfontosabbak az életben? Rájöttél-e, hogy fontosabbak, mint amit az órán tanítasz? Te áthívnád-e magadhoz a tanítványaid, hogy arról beszélgess velük, ami éppen akkor érdekli őket?

Elakadt a szavam.

– És barátként milyen vagy? Mondtad már neki valaha is, hogy fontos volt neked, hogy elolvasta az írásaid? Hogy végigszenvedte a felolvasásaid? Hogy meghallgatta a szerelmi életed szappanoperájának újabb és újabb részét? Hogy jólesik, milyennek lát?

Látta, hogy nem fogok megszólalni, úgyhogy útnak indult. Már csak a válla fölött vetette oda nekem:

– Vagy legalább eltanultad tőle a legjobb tulajdonságait? Ahogy a saját útját járta? Vagy a sosem lankadó, elegáns iróniáját?

Némán figyeltem, ahogy a fiatalember alakja vékonyodik, és lassacskán beleolvad a vörös égen lebegő felhőbe. Csak egyetlen mondatot suttogtam el, magam elé, ügyetlenül:

– Köszönöm, Zoli.

Wirth Imre

Bocsánatért esedezve a bánattól

Csak hogy meglegyen a hetven,
doktor úr, lehet ez remény?
Lehet elbúcsúznom egyszer,
mielőtt minden véget ér?

Lehet írnom még asztalon,
esti laptopfénymagányban,
arról, hogy Osvát, meghalok?
Mennyei riport a nyárban?

Stílusgyakorlat, azt mondja?
Meghalástechnika, rímek?
Lehetek egyszer goromba?
Jólesett volna, ha sírnak,

azt mondja, nincsenek könnyek,
kifogytak a verseskönyvek,
hajnalban lapozzák végig,
ami megmaradt Önnek,

álmokat pergetünk lassan
az ép emlékezetünkben,
ahol még rend van, mint abban
az ágyban, ahol Ön éppen

meghalna, kérem, szeressen,
ne hagyjon magamra mégsem.
Bocsásson el, ha kérhetem.
Ne legyen szégyen, ha éltem.

„Láttam ragyogni
tehetségeket,
pályájuk elején, fiatalon.
Nem érdekes, hogy kiket,
és az sem, hogy lesz-e
korszakos életművük.
Ami számít, az maga
a ragyogás.”

Smid Róbert

Függőháló

Fráter Zoltán irodalomtörténet-szemléletéről

Talán nem véletlen, hogy Fráter Zoltán egészen korán, már a kisdoktori értekezésénél megtalálta magának azt az Osvát Ernőt, aki, bár a Nyugat kapcsán került be az irodalomkönyvekbe, a legendás periodika mellett is kiterjedt irodalomszervezői tevékenységet folytatott. Osvát aktívan alakította az irodalmi közéletet és az irodalom akkori szerepéről való gondolkodást azzal is, hogy a kritika szó eredeti, „elkülönítő, kijelölő" értelmét komolyan véve fejtette ki irodalmárműködését, úgy, hogy az esztétikait sosem rendelte alá az etikai horizontnak. Ahogy utóbbira szépen megfogalmazva rámutat Fráter, Osvátnál a „»jól megírtság« erkölcsi tényezővé válik a szerkesztő gyakorlatában." És talán az sem véletlen, hogy Fráter annak a *Hagyomány, hatás, iszony* című tanulmánykötetnek a nyitányaként választotta az Osváthoz visszatérő, az ő „élettervét" tárgyaló tanulmányt, amely Harold Bloom „anxiety of influence" (hatás–iszony) elméletét jelöli ki saját teoretikus kereteként. Bloomnál a hagyományhoz való kritikai hozzáállás dinamizálja múlt és jövő viszonyát, ezzel pedig a klasszikusokkal való párbeszédet ugyanúgy biztosítja, mint teszi azt például Kulcsár Szabó Ernő elmélete a nyelvi megelőzöttségről. Sőt, bizonyos elemek, mint az át- és újraírás vagy a versbeszéd reappropriációja, újraelsajátítása, mindkét felfogásnak szerves részét képezik. Ráadásul a Fráter által tárgyalt bloomi hatásszorongás jól azonosítható Osvátnál is, méghozzá Kiss Józseffel, A Hét szerkesztőjével szemben, amikor saját lap alapításába kezd.

Mindezzel nem feltétlenül amellett kívánok érvelni, hogy Fráter és Osvát között mennyi hasonlóság mutatkozik – bár

nem elhanyagolható az átfedés az új tehetségek felfedezése és felkarolása iránti elkötelezettségüket tekintve, ahogy azon a téren sem, hogy, bár tisztelik egy-egy számukra kortárs alkotó kanonikus rangját, nem tartják úgy, hogy ez mindenfajta kritikát felfüggesztene. És persze könnyen lehet, hogy ahogy folyóiratai közül Osvátnak a Nyugattal forrott össze a neve, Fráteré az Apokriffal fog, annak spiritus rectoraként. De jelen rövid köszöntő inkább abban érdekelt, hogy az ünnepelt irodalomtörténet-szemléletében néhány karakteres elemet azonosítson.

Ha végigtekintünk eddigi elemzésein, Fráter számára egyértelműen a klasszikus modernség bizonyul a legkedvesebb korszaknak. Ám nála a klasszikus modernség már mindig is a későmodern korszakküszöb túlfeléről értelmeződik. Ezt egyrészt alátámasztja a fentebb hivatkozott hagyományműködésfelfogás, másrészt, és előbbitől nem függetlenül, az, hogy Fráter szívesen erősíti bizonyos szerzők kanonikus rangját (leginkább természetesen Karinthy Frigyesét), illetve vesz elő olyan műveket, amelyek nem gyakran kerülnek a nagy életműveket vizslató tekintet elé (Heltai, Szomory, Bródy). Harmadrészt pedig, amikor Fráter filológiát művel, azt annak kiterjesztett formájában teszi: a hagyományosnak nevezhető irodalomtörténeti feltáró-adatoló munkálatok mellett nemcsak a szoros olvasást nem mellőzi, hanem a modern beszédmódok intézményes feltételeit sem, mely utóbbiakra csak Szabó Lőrinc és József Attila költészetétől kezdve jelennek meg alapvető reflexiók a magyar versbeszédben. Az intézményesség kérdéskörének, illetve tágabban értve a diskurzuselemzésnek a jelenlétét Fráter interpretációiban leginkább a pszichoanalitikus megközelítésmód jelzi. Egyfelől gyakran a freudiánus olvasásmód által ihletetten végzi el értelmezéseit, például jellegzetes motívumokat és azok összefüggéseit azonosítja egy életművön belül vagy életművek között. Továbbá az életrajzi és a megírt én közötti kapcsolatokat nem utalja ki a vallomásosság vagy a „hatás” pozitivista felfogá-

sainak, hanem azokat mint interszubjektív viszonyok lenyomatát, a nyelvben mindig alakulásban lévő szubjektumrelációkat értelmezi. Másfelől pedig saját interpretációs beszédmódjában maga Fráter is előszeretettel alkalmazza a pszichoanalitikus topikát, például az elfojtás, a hiány vagy a megkettőződés („a másik Ady", „a másik Karinthy" stb.) alakzatait. De idesorolható a ki nem mondás aktusának kitüntetettsége, ahogy az is, hogy jelentős szerepet szán az ödipális reakcióknak a hagyományműködés tekintetében. Ezeknek különösen szép példái a József Attila egyik utolsó, befejezetlen verséről, a *Szállj költemény*ről szóló elemzés vagy a babitsi versbeszéd József Attila-i tömörítéseit feltáró tanulmány.

A fentiekből következik, hogy bár Fráter többször úgy hivatkozik értelmezéseire, mint amelyek individuálpszichológiai elemeket vezetnek az irodalmi olvasásba, tulajdonképpen a múlt század első harmadát meghatározó pszichoanalízisnek ez a markáns lenyomata az abból a korból származó szövegek fráteri értelmezésén már mindig is az intézményes feltételek általi hozzáférhetőség kérdésének területére tereli az olvasatokat. Innen tekintve az, hogy Fráter egyik kedves szerzőjét, Karinthy Frigyest gerillának tartja, csak aládúcolja azt a megbonthatatlan és dinamikus kölcsönhatást, hogy a nagy szerzők, bár saját koruk (intézményrendszerének) gyermekei, ugyanakkor mindig feszegetik és tágítják annak az érának a diszkurzív határait. Karinthy gerillasága abban állt, hogy a klasszikus modernség esztétizmusával legalább annyira szembeszállt, mint amennyire képviselte azt, valahányszor az irodalmon túl is véleményt formált, a humor álruháiban (à la travesztia) „az értelem, a gondolatszabadság jegyében a mindenkori butaság ellen, fegyvertárában a felvilágosodás eszméivel" küzdött. Eközben pedig legalább annyira láthatóvá tette kora intézményrendszerét, ahogy az kijelölte az irodalom és a humor helyét és funkcióit, mint amennyire igyekezett ezeket a rögzült struktúrákat kibil-

lenteni. Amikor Fráter Karinthy önjellemzései közül a gerillaságot emeli ki, akkor tehát arra irányítja a figyelmet, hogy Karinthy életműve nehezen választható el a kor irodalmi intézményességétől, az irodalom intézményes helyétől a korban.

A diskurzuselemzés ugyanakkor megjelenik Fráter hálózatos gondolkodásában is, ahogy az alkotói körök, szalonok, műhelyek kölcsönhatásainak a beszédmódok és művek alakulásában játszott szerepéhez szolgál adalékokkal. Például kifejezetten a századelő női kultúraszervező aktorainál, a Polányi Cecil és Böhm Aranka házai közötti interakciókat nemcsak magánéleti szempontból vizsgálja, hanem a paródia kapcsán rámutat arra, hogy az miként integrálja az irodalmat az életbe, és vice versa, amennyiben Aranka Schöpflin Aladár-imitációi és Németh Andorral való cicázása Fráter érvelése alapján nem tűnnek járulékosnak a Karinthy által képviselt humor diskurzusát tekintve. A hálózatosság abban is tetten érhető, ahogyan Fráter a századelőn jelenlévő interdiszciplinaritásra, a filoszok és a tudósok közötti élénk, a Nyugat hasábjain olvasatokban is megnyilvánuló párbeszédére hivatkozik. Amikor Fráter felemlegeti Ferenczi Sándor Ernst Machról írt izgalmas értelmezését vagy Fejér Lipót Poincaré-összegzését, majd mérlegeli, hogy a bölcseletben például az élet vagy az organikusság fogalmára miként hatottak a fizika (a fentebb emlegetett Polányi asszony Michael Polányi édesanyja volt), az orvostudomány és a biológia felfedezései, akkor pedig közel kerül az olyan kurrens nemzetközi kutatásokhoz is, amelyek a biopoétika mibenlétére és teljesítőképességére koncentrálnak.

Ugyanakkor Fráter a recepcióesztétikát sem mellőzi, bizonyíték erre a játékos című *Függőágy* esszéjének egyik figyelmeztető passzusa: az irodalomtörténész számára elkerülhetetlen, hogy egy költő vagy író működését kortársai körében képzeljük el, és ez végső soron eredendőbb mindenfajta társa-

dalom- vagy kultúrtörténeti kontextusnál. (Magam pedig nem tudtam megállni, hogy a szövegben szereplő egyik szinonimáját a függőágynak ne kölcsönözzem saját esszém címének, illőnek gondolva mind a függést [hatás–iszony], mind a hálót [mint hálózatot] a témához, miközben elképzelem, hogy az ünnepelt fekve fogja olvasni jelen sorokat.) Ezzel a kijelentésével Fráter ugyanakkor nem rehabilitálja a betűk köztársaságának 19. századi ideáját, hanem egy kettős kötésre utal, amit demonstrál is, például Karinthy és Németh Andor viszonyának tárgyalásakor. Utóbbi előbbinek a humoráról szólva és Bergsonra hivatkozva az automatizmust (még egy pszichoanalitikus toposz!) hozzákapcsolja az (akár a mimézis értelemben vett) utánzás komikus potenciáljához, Fráter pedig arra futtatja ki a gondolatmenetet, hogy ilyenkor soha nemcsak arról van szó, hogy az egyik szerző értelmezi a másikat, hanem az értelmezett alkotó önértését alapvetően befolyásolja, ahogy a másik gondolkodik róla; innentől a szerző az interpretáció felől tekint saját projektjére. Ennek pandantja, hogy Fráter feltárja azon feltételeket, amelyek alapján keletkezhetett egy-egy akkori olvasat.

Az irodalomtörténet Fráternél, bár nem minden esetben mellőzi a nagy narratívákat, hiszen leginkább az irodalomtörténet folytonosságát vallja – a kortársak egymást inspirálásán túl egyértelműnek tekinti az önmagukon túlmutatás problémátlanságát –, mégsem torkollik egy zárt, teleologikus elbeszélésbe, és főleg nem végleges megfejtésekbe. Sőt, Fráter inkább azért vezeti végig a nagy narratíváit, hogy eljusson a kérdések feltételéig, például arról, hogy milyen szerepet szánt az irodalomtörténet a szerzők kölcsönös inspirációinak, melyek informális módon és írásos interpretációkban egyaránt tetten érhetők, illetve milyen feltételezésekhez vezette a honi irodalomtudományt, hogy ezeknek a kapcsolódásoknak bizonyos formáit a bulvár területére száműzte. Ehhez tartozik oldalágon az is, hogy Fráter nem kis figyelmet szentel olyan szerzőknek, akik a

kortársaik számára igazi mediátori szereppel bírtak, majd beszédmódjuk a mai napig továbböröklődik, még annak ellenére is, hogy nem feltétlenül tartjuk őket a legnagyobbaknak. Ilyen például Babits, aki József Attilától Nemes Nagyig, a későmodernségtől az utómodernségig párbeszédre inspirált másokat, ezért sem tudták mellőzni versbeszédük alakulásából, hiába aggatták rá a bölcselkedő vagy modoros jelzőket.

Ez pedig elvezet minket ahhoz az etikai dimenzióhoz, amely jól azonosítható Fráter egész irodalomtörténészi tevékenységében: nevezetesen az értelmező kétirányú felelősségéhez. Egyrészt a hajdani alkotók felé, akik maguk is olvasók voltak, és mint ilyenek hozzájárultak társaik életművének alakulásához. Másrészt a jelen olvasói felé, akiknek nemcsak felhívja a figyelmét a kánon peremére szorult szerzőkre, illetve mindazon összefüggésekre, amelyek révén azok hozzájárultak irodalmunk alakulásához, hanem egyszersmind formálja is az olvasásmódjukat. Divatos ideológiák helyett az alkotás mélyen emberi, társas dimenzióját mutatja fel, hogy érdekeltté tegye az olvasókat a múlt kérdéseiben, ezzel függőhálóként megtartva őket az olvasásban.

E számunk szerzői

Bödecs László (1988) költő, kritikus, tördelőszerkesztő, legutóbbi kötete: Kánaánhoz közelebb (Napkút, 2022), *Budapest* • **Brunszkó László** (1977) illusztrátor, *Bécs–Budapest* • **Csabai Máté** (1993) újságíró, *Budapest* • **Dénes Gergő** (1998) szerkesztő, korrektor (Apokrif), doktorandusz (ELTE BTK), *Budapest–Oroszlány* • **Fehér Renátó** (1989) költő, író, a Hévíz főszerkesztője, legutóbbi kötete: Torkolatcsönd (Magvető, 2022), *Budapest* • **Fráter Zoltán** (1956) író, irodalomtörténész, a Magyaróra főszerkesztője, legutóbbi kötete: Elképzelt aranykorom (Magyar Irodalomtörténeti Társaság, 2026), *Budapest* • **Halmi Tibor** (1987) költő, legutóbbi kötete: Utolsó csatlakozás (Apokrif–FISZ, 2019), *Budapest* • **Kemény István** (1961) költő, író, legutóbbi kötete: Lovag Dulcinea (Magvető, 2024), *Budapest* • **Kosztolánczy Tibor** (1967), az ELTE oktatója, irodalomtörténész, író • **Mizsur Dániel** (1991) költő, irodalomtörténész; legutóbbi kötete: Csodálatos hasonlóságok (ELTE, 2025), *Budapest* • **Nyerges Gábor Ádám** (1989) író, költő, az Apokrif főszerkesztője, legutóbbi kötete: Vasgyúrók, (Prae Kiadó, 2024), *Budapest* • **Palágyi R. László** (1989) író, nyelvész, *Budapest* • **Petőcz András** (1959) író, költő, szerkesztő, legutóbbi kötete: Az androgün szerető (Joshua Könyvek, 2025), *Budapest* • **Reichert Gábor** (1987) irodalomtörténész, legutóbbi kötete: „Nem szabadulhatok". Gáll István Tatabányája (Tatabánya Alkotó Művészeiért Alapítvány, 2021), *Tatabánya* • **Smid Róbert** (1986) irodalom- és kultúratudós, *Budapest* • **Stolcz Ádám** (1989) költő, legutóbbi kötete: Transz (Apokrif-FISZ, 2022), *Párizs* • **Szőllőssy Balázs** (1981) költő, szerkesztő • **Tamás Péter** (1989) egyetemi oktató, író, szerkesztő (Apokrif), *Budapest* • **Wirth Imre** (1964) költő, író, muzeológus, legutóbbi kötete: Falkland (Bookart Kiadó, 2025), *Pomáz*

ISSN 2060-3207
26001
9 772060 320701

Ára: 900 Ft

